

Maak Oligaa Buṇa Maaknoṇ ooro. Jen-asa-asari

Maak nemuṇa qata Maria, maṇa qata mende moṇoṇ. Jerusalem siti toya laligogi. (Aposol 12.12) Anṇaa sunduya moṇ qata mende qama boṇ 14.51-52 iikanonṇ oorota eja. Piitononṇ ilaanṇ muro uuta meleeno Buṇa qaa kuma muro. Muro niwita Barnabas ano Pool yorowo liligonṇ misin gawonṇ meṇ kema Pool mesaonṇ deeni. Deeni toroqenṇ gawonṇ meṇ laligonṇ Buṇa sundu motomotoonṇ meṇ kululuunṇ metulanṇonṇ waba kantri yonooṇonṇ Griik qaanonṇ ooro. Jiisaswaanonṇ qaa ii Arameik. Ii “Eeli eeli lama lama sabaktani,” iikawaa so.

Jiisasnoṇ uuwaa gawonṇa nomaenṇ meṇ Anutuwa Meria koloonṇ ejemba ilaanṇ onoma lalig-
oroti, Maaknoṇ qaa ii jen asariṇ ooro. Jiisas-
waanonṇ gawonṇa waṇa ii karonṇ: Buṇa kuma
onono, omejiilanṇ konjoma onono ano singisonṇo
mesaonṇ jia jia meṇ qeangoro.

Buk kokawaa bakaya waṇa 6 ii kokaenṇ:

Qaa mutuya: Jon ano Jiisas 1.1-13

Qenjaaro gawonṇ Galili uutanonṇ mero 1.14–9.50

Galili mesaonṇ Jerusalem keno 10.1-52

Jerusalem Sonda motoonṇo laligonṇ komuro
11.1–15.47

Jiisasnoṇ koomunonṇa waaro 16.1-8

Waama koloonṇ Siwenonṇ uro 16.9-20

¹ Hamoqueqe Toya Jiisas Kraist ii Anutuwa Meria kolooja. Niinonṇ iwaa Oligaa Buṇaya

kanainj oojenj.

Jononj Jiisaswaa kana meleuro.

Mat 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

²*Anutunonj Siwe uutanonj meriaajonj qaa monj ijoro gejatootoo eja Aisaianonj ii oorota iwaa Buju Terenonj kokaenj eja,

“Moba. Niinonj qele gajobana monj wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindingonj goo kanaga meleuro giinonj iwaa gematanonj namononj kemeba.”

³*“Qele gajoba monjonj balonj qararanjonkonjononj qama laligoro kema qata kokaenj mobu, ‘Ponjonj kawa-oo! Kawaajonj mono jojorinj kania meleuwu. Mono uugia mindingonj kania qeleleewu.’”

⁴Qaa iikawaa so eja monj qata Jon asugiro. qata monj Oomulu eja. Asuginj balonj qararanjonkonjononj laligonj nama Buna qaa kokaenj jenj laligoro, “Onjononj mono uugia meleengi niinonj oomulu menj onjomanja. Kaenj angi Anutunonj singisongogia songbama mesaowaa.” ⁵Kaenj jenj laligoro Judia prowinswaa gomanja kuuya ano Jerusalem siti yonjononj tuunj tuunj koma horonj Jombaanonj kagi. Kanj kouma singisongogia jokoloogi Jononj ii Jordan apu berenjanonj oomulu menj onjono.

⁶*Jombaanonj selekopaa ii kamel juyanonj memeta ano batuyanonj iinkasa oro selianonj memeta ii somonjonj laligoro. Nembaneneya ii njaagiso borotaanj ano duuyaa moronj apuya, ii

* 1:2: Mal 3.1 * 1:3: Ais 40.3 * 1:6: 2 Kinj 1.8

nenj laligoro. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga. ⁷ Jononj qaa kokaen jenj asarinj laligoro, “Noo gemananonj eja ku-usunja kotakota monj kawaa. Iwaa ku-usunja uutanonj mono noononj uuguwaa. Iinonj eja uuta koloowaatiwaajonj ninonj iwaa kana esuyaa kasia ilaanj isamambaajonj gamugamu ama amamaamanja. ⁸ Niinonj apu toonjonj mulu menj onjonjento, iinonj mono Unja Toroyanonj mulu menj onjombaa.” Kianj.

Jononj Jiisas oomulu menj muro.

Mat 3.13-17; Luuk 3.21-22; 4.1-13

⁹ Kambanj kanonj Jiisasnonj Galili prowinswaa gomanja qata Nazaret kanonja Jombaanonj karo Jordan apu berenjonj oomulu menj muro. ¹⁰ Menj muro apunonga kouro iikanondeen Siwenonj aantano Jiisasnonj uunj iiro Unja Toroyanonj meleema kewo koonj kaanja koloonj Jiisaswaa wanjonj kamaanj mero. ¹¹ *Ii iiro Siwe gomanonga qaa monj kokaen kolooro, “Giinonj mono neenaa komunjua merana koloona kerana qeangoro giimasiinj moma gonjenj.” Kianj.

Satanonj Jiisas angobato menj munj laligoro.

Mat 4.1-11; Luuk 4.1-13

¹² Oomulu menj muro iikanondeen Unja Toroyanonj Jiisas kuunj wasinj muro balonj qararanjonjonjonj keno. ¹³ Kema weenj 40 kawaa so iikanonj laligoro omejiilanj wangia Satan iinonj angobato menj munj laligoro. Oro kawalia yonjoo batugianonj laligoro Siwe gajoba yonjononj ilaanj munj laligogi. Kianj.

* **1:11:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 9.7; Luuk 3.22

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.

Mat 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

¹⁴ Kanagen Jon kapuare mirinoŋ oonŋi raro Jiisasnoŋ kamban iikanon Galili prowinsnoŋ eleema keno. Kema Anutuwaa Oligaa Buŋa jen asariŋ laligoro. ¹⁵ *Jen asariŋ kokaen injoro, “Anutunoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambananon mono dodowija. Anutunoŋ kamban ano laligon kougiti, ii keteda koi kolooja. Kawaaŋon mono uugia meleema Oligaa Buŋa moma laariwu.” ¹⁶ Jiisasnoŋ kaen injiŋon liligon laligon Galili apu anŋombaa goraayanon metetereen kema sora hooro eja woi iriŋiro. Qagara Saimon, koga qata Andruu. Yoronon misagara apu anŋonon sora horowowaŋon giliŋ laligori. ¹⁷ Jiisasnoŋ iriima kokaen irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaan kari kuma orombe ejemba sora kaanŋa horon onombao.” ¹⁸ Kaen irijoro iikanondeen misagara mesaŋon kanaiŋ Jiisas otaan keni. ¹⁹ Jiisasnoŋ yorowo boronŋa moŋ toroŋen kema Zebediwaa meria Jeims ano koga Jon iriŋiro. Yoronon kaanjiadeen wanŋonon rama misagara meagon somonŋon rari. ²⁰ Rari iriima iikanonŋa oroono. Oroono manŋara Zebedi ano monen gawon ejauruta wanŋonon onomesaŋon kanaiŋ Jiisas otaan gematanon keni. Kian.

Jiisasnoŋ ome moŋ otaaro.

Luuk 4.31-37

²¹ Kaen motoon kema Kaperneam taonon keugi Sabat kendon kolooro Jiisasnoŋ iikanondeen qamakooli mirigianon uma Buŋa qaa kuma onono.

* **1:15:** Mat 3.2

22 *Kana qaawaa boi kaanja qaagoto, ku-usun en murotiwaa so kuma onoma nanamemenaa so ambutiwaajon jero. Kawaajon kanageso yononon ii iima aarun walingogi.

23 Qamakooli mirigia iikanon kamban iikanondeen eja mon omeyawo raro ome iikanon qata kokaen qaro, 24 “Oo Jiisas, Nazaret eja! Gii naama ama nonomambaa anjane? Mono men kileen nonomambaaajon kajan me? Nii kaniaga moma kotojen. Gii Anutuwaanon eja Tak-kootoya koloojan.”

25 Kaen qaro Jiisasnon temboma kokaen jen muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaon togowa.”

26 Kaen jen muro omenon eja ii utugon orogon mun qa bobolo qama kouma mesaon keno.

27 Keno kuuyanon newogia tegoro walingon qisin aon kokaen jegi, “Yei, mangaa siita! Koi mono naa iwoiga? Koi momo dologa ku-usunawo. Inon omejiilan kaanagadeen jen koton onono jeta ten konju.”

28 Kaen kolooro Jiisaswaa qabunayanon uulanawo sein goman kosianon rama kenigiti, iikanon kema kema Galili prowins kuuya sokono. Kian.

Jiisasnon ji ejemba mamaga men qeangon onono.

Mat 8.14-17; Luuk 4.38-41

29 Jiisasnon Kaperneam onoonon qamakooli miri mesaon iikanondeen Jeims Jon yorowo Simon ano Andruu yoroo mirinon ugi. 30 Iikanon

* 1:22: Mat 7.28-29

ugi Saimombaa seunanon selegere ji kiro ero. Ero bujuya ii uulanawo Jiisas ijogi. ³¹ Ijogi iwaanon kema borianon men kobibiro waaro. Waaro selegereya mesaoro nene on unuagi.

³² Unuagi mare kolooro ween jaaya kemero kanon Kaperneam toya yononon nama ejembaya ejembaya ji omegiawo ii kuuya unuama Jiisaswaanon kagi. ³³ Kaperneam taononga tuunlelennenon kan Saimombaa miri naguyanon ajoroogi. ³⁴ Ajoroogi nama ejemba ji kania kania iniroti, ii mamaga men qeangon onono. Kaanagadeen omejiilan yononon Jiisaswaa kania mogitiwaajon Jiisasnon buugia muungun mamaga onotaaro. Kian.

Hamoqege gawonja Galili kuuya sokono.

Luuk 4.42-44

³⁵ Jiisasnon gaon ero goman wengeran suluro waama goman goraayanon kema yanasiri tirin koton iikanon qama kooliro. ³⁶ Qama kooliro Saimon ano alauruta iwo laligogiti, yononon uulanawo kanaanon kenji. ³⁷ Kema mokoloon kokaen ijogi, “Ejemba kuuyanon mono goojon monganju.”

³⁸ Kaen ijogi kokaen injoro, “Goman tosia liligon rama kenjuti, ii iiju. Niinon Buna qaa goman so jen seimanatiwaajon kamaan laligojen. Kawaajon mono goman liligon kembonja.”

³⁹ *Kaen injon Galili prowins kuuya liligon kema qamakooli mirigianon Buna qaa jen omeya omeya ii onotaan laligoro. Kian.

* **1:39:** Mat 4.23; 9.35

Jiisasnoŋ manimba eja moŋ meŋ solananiro.

Mat 8.1-4; Luuk 5.12-16

⁴⁰ Jiisasnoŋ taŋ moŋnoŋ laligoro manimba eja moŋnoŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisaswaa wosoyanoŋ kemen kokaen qama kooliŋ muro, “Giinoŋ siinganon meŋ qeangoŋ nomambaajoŋ mojaŋi een, mono nii saanon meŋ solananiŋ nomba.”

⁴¹ Kaen qama kooliŋ muro iwaajoŋ wosoya moma boria boraama selia oosiriŋ ijoro, “Niinoŋ ii anuwaatiwaajoŋ mojeŋ. Gii mono solananiwa.” ⁴² Kaen ijoro manimbaya ii iikanondeen solananiro. ⁴³ Solananiro galeŋ meme qaa kotakota muŋ iikanondeen “Saanoŋ kemba,”

ijoro. ⁴⁴ *Gejanono qaa ii kokaen ijoro, “Moba. Kokawaa buju qaaya ii mono moŋ mende jena mobu. Qaagoto, mono jigo gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muba ano Moos-
eswaanon jenkoto otaan solananijaniiwaa mamatewooya ama siimolon oowa. Ii oona iiro ejembanon kaniaga moma kotowu.”

⁴⁵ Jiisasnoŋ kaen iJOROTO, iinoŋ kema kilen kanaiŋ buju qaa ii mamaga jeŋ laligoro seiRO. SeiRO Jiisasnoŋ taŋa taŋa kanon asuganon mombo kemambaajoŋ amamaaro. Amamaan taŋ gemagianon gomaŋ gbameŋa iikanondeen laligoro. Iikanon laligoro gomaŋ so iikanonja ejembaya ejembaya iwaanon kagi. Kian.

2

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.

Mat 9.1-8; Luuk 5.17-26

* **1:44:** Lew 14.1-32

¹ Kaen liligoro kamban tosia tegoro Jiisasnon eleema mombo gomananon Kaperneam karo. Karo “Mirinon laligoja,” jegi mogi. ² Ejemba mamaganon ii moma ajoroon iwaa miri nagu atapananon eligon sombenanon saa qegi. Saa qegi Jiisasnon nama Buna qaa injjoro. ³ Injjoro iikanon eja mon sele bakaya koomuya, ii wama iwaanon kagi. Eja 4:yanon ii demberunon ama angon kagi. ⁴ Kagi eligon nangitiwaaajon ama Jiisaswaa kosianon kema ambombaajon amamaagi. Amamaan miri qaganon uma Jiisaswaa wanamonga waaren oson luluungi. Luluungi oota kolooro iikanon ji eja ii demberuyawo kasanon somongon anggi kemero. ⁵ Kaen kemero Anutu moma laarin mugiti, Jiisasnon iyonoo tanigia ii iiro sokono ji eja ii kokaen ijoro, “Merana, niinon goo singisonogoga mesaojen.”

⁶ Kaen ijoro Kana qaawaa boi tosianon batugianon rama uugianon kokaen romongogi, ⁷ “Eja kokanon mono nomaembaajon kaen jeja. Mono Anutu mepaegoja. Anutu motoongonon singisongonana mesaonkejato, eja monnon ii qaago.”

⁸ Uugianon kaen romongogi Jiisasnon iikanondeen uutanon ii moma koton kokaen injjoro, “Ono mono naambaajon qaa kaana uugianon romongogu? ⁹ Niinon ‘Singisonogoga mesaojen,’ ji eja kaen ijojenj, qaa iikanon mono afaanagadeen jejeta. Monnon kaen jero tosianon qaa iikawaa hona mende iibu. Kawaaajon ii qaa afaanaa so. Niinon qaa mon kokaen jemambaajon mojen, ‘Mono waama tambomaeega menj kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejeta kolooja. Kaen jewe

honja koloowaa me qaagoti, iikanonj mono asug-anonj asugiro iibu. ¹⁰ Mobu, namononj singisonjo mesamesaowaa ku-usunja ii mono Siwe gomam-baa Eja honjaanonj eji, onjo iikawaa kaniaajonj tintuanj laligowubo. Kawaajonj qaa lombotawo ii eja koi ijowe honja iibu,” Kaen jenj eja sele bakaya koomuyaa jaayanonj iima ijoro, “Niinonj gijojen: Gii mono waama tambomaeega menj miriganonj kema. Qaa binawo ii honjawo koloowaati een, qaa afaanja ii mono kaanagadeen nomaembaajonj omaya koloonaga?” ¹¹ Kaen jenj eja sele bakaya koomuya kokaen ijoro, “Niinonj gijojen: Gii mono waama tambomaeega menj miriganonj kema.”

¹² Ijoro mono waama iikanondeenj tambomaeeya menj ejemba kuuya yonoo jaagianonj seleenjen keno. Kaen keno kuuyanonj walingonj Anutu mepeseenj kokaen jegi, “Yei, mangaa siita! Tani koi kaanja ii wala eenjanonj kambanj monjen mende iininj. Qaago! Keteda koi jaa morotaga iijonj.” Kianj.

Jiisasnonj Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Luuk 5.27-32

¹³ Jiisasnonj mombo Kaperneam mesaonj angononj kemenj sakasinj kooronjanonj kema laligoro. Laligoro ejemba tuunjelembenonj iwaanonj kagi Bunja qaa kuma onono. ¹⁴ Kema takis ofis uugumambaajonj ano iikanonj eja qata Liwai Alfiuswaa meria raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananonj notaanj kawa.” Kaen ijoro waama takis gawonj mesaonj Jiisaswaa gematanonj keno.

15 Kema Liwaiwaa mirinonj kema nene nenj ragiti, kamban iikanonj takis meme eja tiliqiligiawo ano singisonjo eja mamaga yonononj kan Jiisas ano iwaa gowokouruta yonowo rama nene motoonj negi. Mamaganonj Jiisas otaanj laligogi. 16 Jiisasnonj takis meme tiliqiligiawo ano singisonjo ejemba tosaanja yonowo rama nene negiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) ano yonoononj boi tosanonj iima Jiisaswaa gowokouruta kokaen jen ononji, “Ae! Iinonj mono naambaajonj takis meme tiliqiligiawo ano singisonjo ejemba yonowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

17 Kaen jen ononji Jiisasnonj kitia kokaen injjoro, “Ejemba jigia qaa yonononj doktawaa siinj mende amakejuto, ji ejembanonj mono doktawaanonj kemakeju. Niinonj singisonjo ejemba onoomambaajonj kan laligojento, ejemba iyangiaajonj mogi solanja koloojuti, ii qaago.” Kianj.

Nene singi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Luuk 5.33-39

18 Kamban kanonj Jombaanonj gowokouruta ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) yonononj nene singi laligogi tosanonj Jiisaswaanonj kan kokaen qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nonononj Anutuwaajonj nene singi laligonkejon. Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) yonoo gowokourugianonj kaanjadeen ama laligoju. Geengaa gowokouruganonj mono naambaajonj Anutuwaa nene singi mende laligoju?”

19 Kaen qisigi kokaen meleenon, “Onanon! Nono naa kambanon nene singi laligonkejon? Emba meme kambananon ejawaa gemakootanjurutanon gereya angi embawaa sakitiurutanon iwoi ii togonkeju me qaago? Niinon neenaa gowokouruna yonoo eja buna koloon yonoo batugianon ainjolon ramakejen. Rabe yononon iikawaajon aisoon ainjolon rama singi laligowombaa amamaankeju. 20 Amamaankejuto, Anutunon laaligona nuano komuwe yononon mono kamban iikanon saanon nene singi laligonkebuya.

21 “(Ono laaligo walaga ano korisoro Buna gbilia ii mindirin orombombaajon amamaawuya. Iikawaa qaa gemata ii kokaen injijomana.) Moumou walaga jurano monjon opo gbilia mende soongbana moton iikanon opo jakaņa mende uun men uumbinaankeja. Kaen anagati een, opo jakaņa gbilianon mono waziin moumou walaga ii hororo mombo riiron ootanon somariin boliqoliwabo. 22 Kaanjadeen monjon wain apu gbilia ii bokon me taru walaga lama selianon memeta iikanon mende koson maaro kemenkeja. Kaen anagati een, wain apu gbilianon mono somariin taru qosono juma maaro namonon kamaan sooro taruyanon boliqoliwubo. Kawaajon wain apu gbilia ii taru gbilianon maanin kemero sokombaa. (Kaanjadeen apu awaa ii konon gbamoganon mende kosonkejon. Kaen kosowonagati een, iikanon mono juma siisororo kamaaro nenin ji niniwabo. Kaen koloowaatiwaaajon apu awaa ii

kononj awaanonj kosonjkejonj. Onjo kaanagadeen laaligo walaga ano Oligaa Bunja gbilia ii mindirin orombombaajonj amamaawuya.) Kianj.”

Jiisasnonj Sabat kendombaa Ponja kolooja.

Mat 12.1-8; Luuk 6.1-5

²³ *Kawaa gematanonj Sabat kendonj monjonj Jiisasnonj wiit gawonj koria somata kotonj keno. Keno gowokourutanonj wosogia injiro wiit honja motomotoonj kanainj borogianonj mesuma negi.

²⁴ Kaenj negitiwaaajonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) tosanonj Jiisas kokaenj ijogi, “Moba, yonononj mono naambaajonj Sabat kendombaa gawonj meme songoya uuguju?”

²⁵ *Kaenj ijogi kokaenj meleeno, “Kin Deiwidnonj manjaqege ejauruta yonowo liligonj wosogia injiro nenewaajonj amamaanj iwoi angiti, ii kambanj monjonj weengogi me qaago? ²⁶ *Inonj mono Anutuwaawoo opo sel jigononj uma bered kowoga Anutuwaawoo jaasewanjonj alatanonj angiraro esujanonj tururo qetegogiti, ii menj nero. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawonj galenj yononondeenjenj laligogi. Tosianonj ii newubotiwaaajonj songo ero kilenj nero. Nenj ejauruta kaanjiadeen onono motoonj negi. Kambanj kanonj eja qata Abiatar iinonj jigo gawonj galenj wanjaa gawonj menj laligoro.”

²⁷ Kaenj meleema kokaenj injijoro, “Anutunonj Sabat kendonj ii ejemba qeangowutiwaaajonj ano

* **2:23:** Dut 23.25 * **2:25:** 1 Sml 21.1-6 * **2:26:** Lew 24.9

eja. Ii ejembanon tondu jen kotowutiwaajon ama qaago! ²⁸ Kaen ano Siwe gomambaa Eja honanon mono Sabat kendombaa Ponja kaanagadeen kolooja.”

3

*Jiisasnon eja boria soorongoya ii menj qeangoro.
Mat 12.9-14; Luuk 6.6-11*

¹ Jiisasnon mombo qamakooli mirinon uro iikanon eja boria soosoolia mon raro.

² Ejembanon Jiisas qaa jakeyanon ama mubombaaajon “Eja ii Sabat kendonon meagowaa me qaago?” kaen jen Jiisaswaa jaa galen menj ragi. ³ Megi Jiisasnon eja boria soosoolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananon namba.” ⁴ Kaen ijon kokaen injoro, “Kana qaa otaan Sabat kendonon iwoi awaa me bologa ambonaga? Saanon mombaa wana somongowona me mesaonin komuwaa? Monga me monga menin sokombaa?” Kaen jero moma qaagia bogoro ragi.

⁵ Qaagia bogoro ragi eleema injiuro uugianon kotakota gojonotiwaajon wosobiri moma uugerenon injiuro. Kaen injiima eja ii kokaen ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaen ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro. ⁶ Awaa kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon seleengen kema iikanondeen gawana Herodwaa paati alauruta yonowo ajoajoroo ama “Jiisas nomaen qenin komunaga?” jen qaa gawon meg. Kianj.

Jiisasnon ji ejemba menj qeangon onono.

⁷ Kaen megi Jiisasnon gowokouruta unuano apu anjon goraayanon kenji. Kenji Noot prowins qata Galili kanona ejemba tuunlelembeyononon kaniyanon otaan kenji. Judia prowins kanona kaanagadeen iwaanon kagi. ⁸ Siti wana qata Jerusalem, Saut prowins qata Aidumia ano Jordan apu leengenja ween koukoutanon yononon ano ween kemekemetanon baagenja taon qagara Taia ano Saidon liligon laligojuti, iyononon kaanagadeen tuunlelembeyanon horon kagi. Jiisasnon angoletto somasomata men lalig-
oroti, iikawaa bujuya moma mindirin kougi.

⁹*Kaen kouma utama mububotiwaajon Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro, “Ologon nombutiwaajon onjo mono wango mon mokoloon noojon kosere анги raba.” ¹⁰ Kaen injoro ejemba seiseiya men qeangon onoma laligoro. Kawaa-
jon qenjenmanjen ano sele bimobimoogiawo kuya yononon selianon oosiriwombaajon liligon mamaga aon memetan анги. ¹¹ Omeya omeya yononon Jiisas iima jaasewananon namonon kemen kokaen qagi, “Gii mono Anutuwaa Meria koloojan!”

¹² Kaen qagi Jiisasnon qetegon onoma kaniyanon asuganon asugiwabotiwaajon songo kotakota ama onono. Kian.

Jiisasnon gowokouruta meweengon onono.

Mat 10.1-4; Luuk 6.12-16

¹³ Kanagen Jiisasnon baananon uma iikanon iyanaa siina otaan eja onoono iwaanon kagi.

¹⁴ Kagi eja 12 iwo laligowutiwaajon kuun onoma

* **3:9:** Maak 4.1; Luuk 5.1-3

Buna qaaya jen seiwutiwaajon wasin onono.
¹⁵ Wasin onoma omejiilan konjoma onombutiwaa ku-usuna onono.

¹⁶ Kaen ama eja 12 ii kokaen kuun onono: Piito, Jiisasnon qa ii Saimon muro. ¹⁷ Jeims ano koga Jon, mangara qata Zebedi. Jiisasnon yoroo qagara mon Boanerges qaro. Ii ananaa qaanon Gunparandambaa Merawoita. ¹⁸ Andruu, Filip, Bartolomyuu, Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria, Tadius, Saimon Zelot-politik ejaga,* ¹⁹ ano Juudas Iskariot. Kariot eja iikanon kanagen Jiisas memelolo men muro. Kian.

Jiisasnon ome yonoo esungia uugun qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

²⁰ Jiisasnon iikaen ama onoma baananonga kamaan yanjaa mirinon karo. Mirinon karo ejemba tuun somatanon mombo kouma ajoroogi nembanene newombaajon amamaagi. ²¹ Amamaagi sakitiurutanon ii moma “Uuta soodaboroja!” jegi. Jen kemen wambombaajon kengi.

²² *Kengi Kana qaawaa boiya Jerusalemga kagiti, iyononon jegi, “Satambaa limolanon mono uutanon kemero laligoja. Iinon omejiilan yonoo wangia iwaa ku-usunanon ome konjoma onotaankeja.”

²³ Kaen jegitiwaajon Jiisasnon onono kagi sareqaanon kokaen injoro, “Satanon mono nomaen alia Satan mon konjonaga? ²⁴ Kantri

* **3:18:** Nesenel paati zelot yononon Room gawman tompe ama iyangiaa nanan mewombaajon tompe men laligogi. * **3:22:** Mat 9.34; 10.25

mombaa galenjurugianon batugianon angowowo ama deembuti een, iyononon mono galenkonkon gawongia men nambombaajon amamaawuya.

²⁵ Kaanagadeen miri mombaa kanageso yononon batugianon angowowo ama deembuti een, mono galenkonkon gawongia men nambombaajon amamaawuya.

²⁶ Kaanagadeen Satambaa kanageso yononon batugianon angowowo ama tuarenjen ama aowuyagati een, galenkonkongiaa esujanon kamaaro ometotongianon mono qaomambaa anja.

²⁷ “Monjon eja kotiga iimolambaa kana boria wala mende somongowaati een, iinon mono mirianon uma esuhinaya qengama memambaajon amamaawaa. Wala ii somongoro rarogo mono saanon mirianonga ilawoilaya kuuya kopepereedaboron men kembaa. (Iikawaa so niinon kaanagadeen Satan somongon gematanon omeya onotaankejen.”) Kian.

Singisongo mesamesaoya qaa

²⁸ Niinon qaa hona mon kokaen injjomaña, “Ejemba somata melaa singisongo amakejuti, ii Anutunon mesaonkeja. Lombotawo me afaaña mepaqepae ambuyagati een, Anutunon ii saanon songbama onombaa. ²⁹ *Songbama onombaato, monjon Unja Toroya mepaegowaati, iikawaa singisongoya Anutunon mono kamban monjon mende mesaowaa. Qaago totoon! Singisongo iikanon mono qaganon uro kamban tetegoya qaa Anutuwaa jaanon qaayawo laligowaa.” Kaen

* 3:29: Luuk 12.10

injijoro. ³⁰ “Omenonj uutanonj kemerota laligoja,” kaenj jegitiwaajonj ama kaenj kuma onjono. Kianj.

Jiisaswaa nemunjoanjuruta.

Mat 12.46-50; Luuk 8.19-21

³¹ Kaenj aminj mogi nemunjoanjuruta yonononj kanj seleengenj nama yonoononj kamaawaatiwaa qaa angj iwaanonj keno. ³² Keno ejemba tuunj yonononj liligonj munj rama kokaenj ijogi, “Moba! Goo nemunjoanjuruganonj mono seleengenj nama goojonj qisiju.”

³³ Ijogi meleema kokaenj injijoro, “Noo nemuna ii morononj ano noo kouruna ii daenj yonononj?”

³⁴ Jiisasnonj kaenj injijonj ejemba liligonj munj ragiti, ii uunj injiima kokaenj jero, “Iibu! Noo nemuna ano kouruna ii mono koi. ³⁵ Anutuwaa uusiinja tenj komakejuti, iyonononj mono noo nemuna ano naanjoanjuruna kolooju.” Kianj.

4

Qosomakororoo ejawaa sareqaa

Mat 13.1-9; Luuk 8.4-8

¹ *Jiisasnonj mombo apu angonj goraayanonj kemenj kanainj kuma onjono. Kuma onjono ejemba tuunjelembenonj iwaanonj kema ajoroogi wanjononj uma apu angonj qaganonj kema raro. Raro ejemba kuuya yonononj angonj goraayanonj sakasinonj ajoroogi. ² Kaenj ajoroogi sareqaa mamaga jenj kuma onjono. Kuma onjoma kokaenj jero:

* **4:1:** Luuk 5.1-3

³ “Mobu! Eja monnon nene kota qosoma kororoomambaaon gawonon keno. ⁴ Kema qosoma kororooro kota tosanon kana goraayanon kemen kongi. Kemen kongi (warawen) koonja koonja kouma ii nedaborogi. ⁵ Kota tosanon jamo kowonjinon kemen kongi. Kemen koma iikanon namo mamaga mende mokoloogi. Namo dusiita mende erotiwaajon kuragagia uulanawo kougi. ⁶ Kougiito, weenon kouma onoon jen koton onono tiigia qaagotiwaajon soolin gororongogi. ⁷ Kota tosanon kumuntiri waayawo iikanon kemen kongi. Kemen kongi komuntirionon kouma qen turun bibiloko men onongi. Kaen kolooro honja mende kuugi. ⁸ Kota tosanon namo awaanon kemen kongi. Kemen koma kuragagia juma waama geregiaa hongia awaa asugigi. Tosianon kogia 30, tosanon kogia 60, tosanon 100 iikawaa so koloon seigi.” ⁹ Kaen jen jedabororo, “Monnon uugejiawo laligoji een, iinon mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kian.

Jiisasnon naambaajon sareqaa jero.

Mat 13.10-17; Luuk 8.9-10

¹⁰ Tuun somata yononon deema kengi Jiisasnon yanodeen raro. Yanodeen raro gowokouruta 12 ano tosaanja liligon mugiti, ii motoon sareqaa koi kawaa kanagiaajon qisin mugi. ¹¹ Qisin mugi kokaen meleema injoro, “Anutuwaa bentotonon keuma laligowonatiwaa qaa aasangoya ii onjo asuganon injiowe moma kotojuto, seleenjen

laligojuti, iyonoojon ii kuuya sareqaanondeen asuginkeja. ¹² *Kaen asugiro

‘Iyangiaa jaagianon iwoi iimago kania kilen mende moma kotowuya.

Iyangiaa gejagianon qaa tororo momago kania kilen mende moma asariwuya.

Ii moma asariwuyagati een, mono saanon uugia meleengi Anutunon singisonogogia mesaonaga.’ ”

Jiisasnon sareqaawaa kania jero.

Mat 13.18-23; Luuk 8.11-15

¹³ Jiisasnon toroqen kokaen inji-joro, “Sareqaa iikawaa kania ii mende moma asarijuti een, sareqaa tosaana kuuya jemañati, ii mono nomaen moma asariwuyaga? ¹⁴ Sareqaa iikawaa kania ii kokaen: Qosomakororoo ejanon Buña qaa qosoma kororoonkeja.

¹⁵ Nene kota kana goraayanon kemen kongiti, ii kokaen: Buña qaa qosoma kororoogi ejemba uugianon kemenkejato, ii mogi Satanon iikanondeen kan qaa uugianon qosongi kemeroti, ii qetegon unuamakeja.

¹⁶ Nene kota qosono jamo kowonjinon kemen kongiti, ii kaanagadeen ejemba saregia mon. Yononon Buña qaa moma iikanondeen uuqeeango qaganon moma angon komakeju.

¹⁷ Kaen amakejuto, uugianon tiita mende en onombaato, kamban torodaamonadeen nama kotiin laligowuya. Buña qaawaajon ama kakasililin me sisiwerowero kolooro kamban iikanondeen mono tama unuwaa. ¹⁸ Nene

* **4:12:** Ais 6.9-10

kota qosono kumuntiri waayawonon kemen kongiti, ii kokaen: Yononon Buna qaa mogi uugianon kemenkeja. ¹⁹ Kemenkejato, namonon laaligowaa majakakaya ano monen hina hoorowaa uugereya koloon bimoon onomakeja. Qabunagiawo koloowombaa koposongogi siin kombombanja bologa tosanon kaanagadeen uugianon dungun Buna qaa bibiloko men munkeju. Kaen kolooro hongia qaa auta (gipeya) koloowuya. ²⁰ Nene kota namo awaanon qosono kemen kongiti, ii ejemba koi kaanja: Yononon Buna qaa geja ama moma moma angon koma pondan nama hongia mokoloonkeju. Tosianon qaa je motoongononga kota 30 mokoloonkeju. Tosianon hongia 60, tosanon qaa kota motomotoon iikawaa hongia 100 men sein mokoloonkeju.” Kian.

Lambe ii asasaga nonombaajon raja.

Luuk 8.16-18

²¹ *Jiisasnon qaa mon kokaen jero, “Monnon lambe me kiwa men ootirin monjon me dun baatanon ambaa me qaago? Ii dakanon ambaa? Ii mono iikawaa dun rarayanon asuganon ambaa. ²² *Kaanjadeen iwoi mon mesangogi eji, ii mono asuganon asugiwaatiwaajon eja. Iwoi mon koma turugi eji, ii mono luluungi qetumbaatiwaajon ama eja. ²³ Monnon uugejiawo laligoji een, iinon mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kian.

Nomaen diwelopmen kolooja?

* **4:21:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **4:22:** Mat 10.26; Luuk 12.2

24 *Jiisasnon qaa kokaen injoro, “Qaa mojuti, ii mono moma angon koma uu wombogianon ama koma gbilin laligowu. (Kaen laligogi uu-gia dingoro roromongogianon somariiro moma komuwuya.) Ono tosaana yonoo qaagia gosin jen tegowuti, Anutunon mono jenkootogia motoongo iikawaa so onjoangiaa qaagia gosin jen tegowaa. So ii mono uugun irona meleema onombaa. 25 *Iikawaa kania ii kokaen: Monnon momakootoyawo laligoji, Anutunon mono ii toroqen muro laligowaato, monnon momakootoya qaa laligoji, Anutunon mono momoya melaa eji, ii kaanagadeen qetegon wambaa.” Kian.

Buɲa qaa kota ii kuragawo.

26 Jiisasnon sareqaa mon kokaen jero, “Anutukaanon bentoton ii koi kaana: Eja monnon gawonon kema nene kota qosoma kororoowaa. 27 Qosoma kororon kema asaga gomantiina en waawaa ano nene kotaa kuraga juma koumakeju. Nomaen juma koumakejuti, ii anjo mende moma kotoja. 28 Namo anodeen nemun kono hona koloonkeja: Wala geria, kanagen hona ano iikawaa gematanon hona iikawaa kota ii kuuya koloon somariidaborowuya. 29 *Hona somariidaboron momogoro hona memewaa kambana kolooro welenqeqeuruta wasin onono soogia kaapengoya jetawo men hona mewombaajon gawonanon kembuya.” Kian.

* 4:24: Mat 7.2; Luuk 6.38

* 4:25: Mat 13.12; 25.29; Luuk

19.26 * 4:29: Joel 3.13

Nejon kotaa sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19

³⁰ Jiisasnon sareqaa mon kokaen jero, “Anutuwaa bentotoŋa ii naamombo so ambonaga me naa sareqaanon jen asariwonaga?

³¹ Ii nejon kotaa so kokaen kolooja: Kota ii kazupuleenda. Ii namowaa nene kota kuuya iyonoo kamaanqeqegia kolooja. Kaen kolooro gawonon komomakeju. ³² Komomakejuto, juma waama logoya kuuya unuugun somariin boria somasomata bororo kema kankeja. Kaen boron keno kanakeewambaa koonŋa koonŋa yononon haigia iikawaa umuganon amakeju.” Kian.

Jiisasnon sareqaa mamaga jero.

³³ Jiisasnon sareqaa kaanŋa kaanŋa ii mamaga jen laligon Buna qaa injoro. Moma kotogitiwaa so ii injoro moma laligogi. ³⁴ Kamban so qaaya kuuya ii sareqaanon jen laligoro. Qaaya mon een mende jeroto, gowokouruta yonowo iyangiodeen laligogi kamban kanon qaa kuuya kawaa kanagia ii jen asarin onoma laligoro. Kian.

Jiisasnon jero raidimbon goron qero.

Mat 8.23-27; Luuk 8.22-25

³⁵ Ween kanon mare kolooro Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro, “Mono mesaon angon koton leegen keubonŋa.” ³⁶ Kaen injoro ejemba tuun onomesaon Jiisas wangi wangonon uma raro kenŋi. Wango tosaanŋa ii kaanagadeen yonowo gemanon gemanon kenŋi. ³⁷ Kenŋi raidimbon somatanon obabanŋkota waaro sirinon

wango uutanon kemero wango saa qemambaa-jon ano. ³⁸ Kaen kolooro Jiisasnon wango tete-goyanon rama qembonon laarin gaon ero. Gaon ero gowokourutanon kema mindiin ijogi, “Hei boi! Nono angonon tiwilaawombaajon anjon. Iikawaa majakakaya mon mojan me qaago?”

³⁹ Kaen ijogi uuta tooro moma waama musu ano siri kokaen jen koton orono, “Mono bogon een ewao!” Kaen jero haamonon dongoro sirinon goron qen ero. ⁴⁰ Kaen ama kokaen jen onono, “Ono naambaajona toroko momo eja kolooju? Nomaambaajon ama Anutu mende moma laar-iju? Sombugia mono een moju.”

⁴¹ Jen onono awawalin qarasombugia moma amin mogi, “Yei, mangaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinon musu ano kowe jen koton orono jeta ten konjao?” Kian.

5

Omenon bao uugianon kemegi ejanon qeangoro.

Mat 8.28-34; Luuk 8.26-39

¹ Kaen asugiro anjon koton leegen Gerasin yonoo gomanon keugi. ² Keuma goraayanon ugi Jiisasnon wango mesaoro iikanondeen eja omeyawo mon qasirinonga kan nama Jiisas mokolooro. ³ Eja ii qasirinon laligon qamo jamo kobaa oson uroroogi egiti, iikanon en laligoro. Eja kuuyanon kanaboria gbado (tape):non somongowonatiwaaajon amamaan laligogi. ⁴ Indina indina kania gbadonon somongon binen qen laligogito, boro bota qenkegiti, ii qesuma kana

kasia ritoqiton laligoro kuuyanon ii galen koma mubombaajon amamaagi. ⁵ Amamaan asaga gomantiina suulan qasiriwaa jamo kobaanon me baananon lansen en laligoro. Kaen laligon gama silama selia jamonon qen kotomoton laligoro.

⁶ Jiisasnon korikori karo iima bobogarin kan balonon kosianon kemen simin kuno. ⁷⁻⁸ Simin kuno Jiisasnon omeya ii kokaen jen mumambaa-jon ano, “Ome bologa, gii mono eja koi mesaon kember!” Kaen jemambaaajon ano qa jinjereren somata gama jero, “Ae! Jiisas, gii Anutu uutaa Meria koloojan. Gii nomaen ama nomambaaajon kajan? Niinon Anutuwaa jaasewananon welema gonjen: Gii qaa somongon jojopan qaanon jen kotiin siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

⁹ Kaen jero kokaen qisiro, “Gii qaga moro?” Qisiro jegi, “Nono mamaga laligojonwaaajon qanana Liijon jejon.” Ii ananaa qaanon Kere tuun somata. ¹⁰ Kaen jen kaparan koma kokaen welema mugi, “Gii nonotaawagati een, mono balon kokanona mende wasin nonomba.”

¹¹ Kosogianon marona kanon bao tuun somata mon gbojoja uutanon kuluuma nanji. ¹² Kawaajon ome yononon kokaen jen Jiisas welema mugi, “Giinon wasin nonona nono saanon bao yonoo uugianon kemebona.” ¹³ Welema mugi “Mono kema kemebu!” jen koton onono eja uutanonga kouma kema bao uugianon kemegi. Kemegi iikanondeen bao tuun 2,000 kawaa so ii mono lugun newonewonon kema jororongon apu angonon kemen nemoton komugi.

¹⁴ Komugi bao galen yononon kok koma taon ano goman boleboole iikanon kema buju qaa jegi. Jegi moma ejemba jaasoongo yononon iwoi kolooroti, ii iibombaaon kagi. ¹⁵ Kan Jiisaswaanon kouma iigi eja ome tuunawonon laligoroti, iinon mono opo selekopaaya tororo somongon rama uuta tooro roromongoya kuuya asugiro iima awawalin nangi. ¹⁶ Nangi bao ii no-maen kemen komugiti ano eja omeyawo iwaanon iwoi kolooroti, ii iigiti, iyononon sundu woi ii injijogi.

¹⁷ Inijogi nama Jiisasnon mindimindiri goman balongia mesaon kambaatiwaajon welema mugi.

¹⁸ Welema mugi mesaon wangonon umambaaon nano eja omeyawo laligoroti, iinon kan Jiisaswo motoon kema laligomambaaon qisiro.

¹⁹ Qisiroto, Jiisasnon qotogon mun kokaen ijoro, “Gii mono gomanan kema tinitosauruga injiima Ponon angoletto somata men kiankomun gonji, iikawaa sunduya ii injijona mobu.”

²⁰ Kaen ijoro mesaon kema Jiisasnon angoletto somasomata men muroti, iikawaa qaaya kanain Ten-taon distrik uutanon jen seiro kuuyanon moma walingogi. Kian.

Jairusnon borataajon Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Luuk 8.40-56

²¹ Jiisasnon wangonon uma eleema angon koton leegen karo ejemba tuun mamaganon iwaanon kan ajoroogi angon goraayanon nangi.

²² Nangi qamakooli miriwaa qaa galen mon qata Jairus iinon kan Jiisas iima batanon kemen simin kuma muro. ²³ Simin kuma mun kaparan koma

qama kooliŋ kokaen ijoro, “Borana melaanon ko-mumambaajon anja. Mono kaŋ boroga qaganon ana qeangon toroqen laligowa.”

²⁴ Kaen ijon Jiisas wano motoon keni ejemba tuunlelemba yononon gemagaranon kema oloqol-ogon liligon oroma kenji. Kianj.

Emba jiawonon Jiisaswaa malekuya oosiro.

²⁵ Kenji iikanon batugianon emba mon laligoro. Iinon koinŋa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. ²⁶ Kaen laligon siimbobolo mamaga moro selegalen mamaganon iwaa gawon megi ilailaa mon mende mokolon laligoro. Iinon selegalen ejemba yonoo tawagiaajon monen hinaya kuuya gilin laligoroto, jia iikanon mono mombo momboga men bolin muro laligoro. ²⁷⁻²⁸ Kaen laligon Jiisaswaa bujuya moma kokaen jero, “Niinon ii oosirimambaajon moma bi-moon malekuyagadeen boron mon oosiriwena-gati een, mono saanon qeangomanj.” Kaen jen ejemba tuun batugianon Jiisaswaa gematanon kema malekuyanon oosiro.

²⁹ Oosiro saya iikanondeen juguro qenjenmanjenj ii qaono selianon qeangoro moro. ³⁰ Qeangoro Jiisasnon iikanondeen esun mon koton kenoti, ii moma ejemba tuun batugianon eleema qisiro, “Moronon malekuna oosirija?”

³¹ Kaen qisiro gowokourutanon kokaen ijogi, “Ejemba tuunon ologon liligon goma goosiriju. Ii iima nomaen ‘Moronon noosirija?’ qisijan?”

³² Kaen ijogito, Jiisasnon mombo “Moronon ii anja?” jen qisin mokoloomambaajon eleema uun injiuro. ³³ Injiuro emba selianon angoletto

kolooroti, iinonj ii moma iikawaajonj toroko moma jenenja ororo kanj Jiisaswaa batanonj kemenj siminj kuma kania kuuya ijoro. ³⁴ Jiisasnonj ii moma kokaenj ijoro, “Borana, momalaariganonj mono menj qeangonj gonja. Qenjenmanjenganonj mono qaono saanonj uubonjononj kembera.” Kianj.

Jiisasnonj Jairuswaa borata menj gbiliro.

³⁵ Qaa kaenj ijonj nano qamakooli miriwaa qaa galenja mirinonga monjonj qele kanj Jairus ijoro, “Boraga komuja! Kawaajonj mono boiwaa qaganonj lombo toroqenj mende amba.”

³⁶ Ijoro Jiisasnonj qaa iikawaa telambelanj ama qamakooli miriwaa qaa galenj kokaenj ijoro, “Toroko mende moba. Mono nii moma laarinj nomba.” ³⁷ Kaenj ijonj ejemba tosaanja onomesaonj Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon iigadeenj unjuano ii otaanj kenji. ³⁸ Kema qamakooli miriwaa qaa galenja mirinonj keugi ejemba tuun guju megij injiro. Mamaganonj jingenj qama kotakota saama amburerej megij. ³⁹ Injiima mirinonj uma kokaenj inijoro, “Onjo mono naambaajonj guju menj saaju? Bora iikanonj mende komujato, gaonga eja.”

⁴⁰ Kaenj inijoro jononsisi kaanja kolooro jomoma mugito, iinonj ii kuuya onjotaan borawaa nemunmanja ano tosaanja iwo laligogiti, iigadeenj unjuano bora eroti, iikanonj ugi. ⁴¹ Uma Jiisasnonj bora ii borianonj menj ijoro, “Talita kuum.” Ii ananaa qaanonj Bora melaa, nii gijojen: Mono waaba!

⁴² Kaenj ijoro bora gbania 12 iinonj mono iikanondeen waama nama kema karo.

Kaen kolooro iima kosogia kiton walingogi.
⁴³ Walingogi iikawaa bujuya mon jegi
mobubotiwaajon jen songo kotakota ano. Ii
ama bora melaa ii nembanene mugi newaatijon
inijoro. Kian.

6

Nazaret yononon Jiisas gema qegi.

Mat 13.53-58; Luuk 4.16-30

¹ Ii kolooro Jiisasnon Jairuswaa goman balon
mesaoro gowokourutanon otaan iwo kema Ji-
isaswaa somasomarii taononon keugi. ² Sabat
kendonon karo qamakooli mirinon uma Buja
qaa kanain kuma onono. Kuma onono moma
ejemba mamaganon aarun walingon kokaen
jegi, “Yei, gejajuju! Iwoi kuuya koi mono
daenkaya moma jeja? Momakootoya ii mono
moronon kuma muro jeja? Ano angoletu ku-
usunawo kaana ii mono moronon inaan muro
borianon mero asugija? ³ Eja koi mono go-
man kokawaa motonqege ejiaga. Mariawaa
meria ano Jeims, Joosef, Juuda ano Saimon
yonoo dagiaga. Naanurutanon batunananon koi
laligoju.” Nazaret yononon kaen jegi uugianon
boliro iikanon amamaagi.

⁴ *Amamaagi Jiisasnon kokaen injoro, “Geja-
tootoo ejawaa sakiti ano tinitosaurutanon mono
iyanaa taonon jejewili ama munkejuto, goman
tosaana iikanon kaen qaago.”

⁵ Kaen angitiwaajon Jiisasnon ji ejemba
motomotoongo boria qagianon ama men

* 6:4: Jon 4.44

qeaŋgoŋ oŋonoto, aŋgoletu ku-usuŋawo tosaŋa memambaajon amamaaro. ⁶ Kaen kolooro momalaaringianon mende asugiro yangisengiaajon ama aaruro. Aaruŋ oŋomesaon Nazaretwaa kosianon gomaŋa gomaŋa liligon Buŋa qaa kuma oŋoma laligoro. Kian.

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.

Mat 10.5-15; Luuk 9.1-6

⁷ Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋono kagi kanaiŋ woi woi kuuya wasiŋ oŋono. Wasiŋ oŋoma omejiilan konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono. ⁸ *Ii oŋoma kokaen jen koton oŋono, “Kana kembutiwaajon taa gbarugia men kembu. Iwoi tosia mon mende mewu. Kana samongia qaago, gesogia qaago me soojaakota ii irimuŋ kasagianon mende somongowu. ⁹ Kana esu saanon kanagianon somongowu. Maleku samona qaagoto, maleku motoongo mewu.”

¹⁰ Kaen jen kokaen injoro, “Kema miri daen daen keubuti, mono iikanondeen laligon gawon men taon ii mesaon kana kembu. ¹¹ *Kema laligon miri monon keugi mende koma horon oŋoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaen jen qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo balonon kanin sububuŋ kana tambonananon mokotaaji, ii mono riin qesaanin oŋoangiaanon eleema kemebaa.’ Kaen jegi kaniagia solana moma kotogi saanon goman me taon ii mesaon toroqen kembu.”

¹² Kaen injoro mesaon kema ejemba uugia meleembutiwaa Buŋa qaaya ii jen seiŋ laligogi.

* 6:8: Luuk 10.4-11 * 6:11: Apo 13.51

13 *Laligon omejiilan mamaga onotaan ji ejemba mamaga kelenon onomorin men qeangon onongi. Kian.

Kin Herodnon toroko moro.

Mat 14.1-12; Luuk 9.7-9

14 *Jiisaswaa qabunayanon sein kin Herodwaa gejianon kemero moro. Ejembanon kokaen jegi, “Jon Oomulu ejanon mono koomunonga waama gawona mero angoletto ku-usunawo asuginkeja.”

15 Kaen jegito, tosanon kokaen jegi, “Ii mono Elaija.” Tosianon toroqen jegi, “Ii geja-tootoo eja walaga yonoononga mon.”

16 Kaen jegito, kin Herodnon ii moma kokaen jero, “Jon Oomulu eja niinon jewa aroya kotogiti, iinon mono koomunonga waama laligoja.” Majakaka moma kaen jero.

Jombaa aroya kotogi komuro.

17 *Ii kokaembaajona jero: Herodnon koga Filipwaa embia Herodias olon mero Jon Oomulu ejanon kin pon jen muro kawaaon opotoro wasin onono kema Jon men somongon kapuare mirinon oongi. 18 Jonon Herodwaa qaa kokaen jero: “Gii gamboga olon men laligon Kana qaa uugujan.”

19 Kaen jero Herodiasnon Jon kazi ama mun qegi komuwaatiwaajon moroto, iikawaa kania mon mende mokoloo. 20 Mende mokoloo Jonon eja solana ano soraaya toroya kolooroti, Herodnon ii moma sopa somongon kokojinjin koma reenreen sulun mun Jombaaon toroko

* 6:13: Jei 5.14 * 6:14: Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

* 6:17: Luuk 3.19-20

moma laligoro. Kaen laligon Herodnon Jombaa jetanonga qaa moroti, ii uuta kuugi qaa mama-gaajon uuwoiwoi moro. Ii kilen Jombaa qaaya momambaa siin moro.

²¹ Kaen kolooro Herodiasnon Jon qemambaa kania mende mokoloon laligoro iikawaa kamban̄a awaa ii kokaen kan̄ kuuro: Kin̄ pombaa kolokoloo kamban̄anon̄ karo jejelomban̄ ama jawin̄ ano kawali galen̄uruta ano Galili prowinswaa jotamemeya wan̄a ii koma horon̄ onono kouma ragi. ²² Kouma ragi Herodiaswaa boratanon̄ miri iikawaa uutanon̄ kouma danis ano Herod ano iwo nene dun̄ liligon̄ ragiti, iyononon̄ iikawaa iimasiin̄a mamaga mogi. Kaen̄ mogi kin̄non̄ emba saran̄ ii kokaen̄ ijoro, “Borana, gii naa iwoiwaajon̄ siin̄a mobagati, ii saanon̄ qisin̄ nona togon̄ goman̄a.” ²³ Kaen̄ ijon̄ qaa ii jojopan̄ qaanon̄ jen̄ kotiin̄ kokaen̄ ijoro, “Naa iwoiwaajon̄ qisin̄ nombagati, ii mono saanon̄ goman̄a. Iwoi ii me ii me prowins galen̄ koma onomakejen̄i, ii kaan̄iadeen̄ saanon̄ mendeema bakaya mon̄ gombe galengia koloowa.”

²⁴ Kaen̄ ijoro seleengen̄ kema nemun̄a kokaen̄ qisin̄ muro, “Nemuna, nii Kin̄non̄ naa iwoiga nombaatiwaajon̄ qisin̄ mubenaga?”

Kaen̄ qisin̄ muro nemunanon̄ kokaen̄ meleeno, “Mono kema jena Jon Oomulu ejawaa aroya kotogi wan̄a men̄ kan̄ nomba.”

²⁵ Kaen̄ meleeno iikanondeen̄ miri uutanon̄ bobogarin̄ kimbaanon̄ uma kokaen̄ qisin̄ ijoro, “Ama, niinon̄ siin̄ kokaen̄ mojen̄: Giinon̄ mono jen̄ kotona Jon Oomulu ejawaa aroya koton̄ wan̄a kondenon̄ ama men̄ kan̄ ii keteda koi nomba.”

²⁶ Kaen ijoro kimbaa uutanon kobooro wosoya moroto, jojopon qaaya somongoro somataurutanon ii mogiti, iyonoo jaagianon kamaan qewabotiwaajon qiqisiya gema qemambaajon moma bimoon mesaoro. ²⁷ Mesaon iikanondeen opotoroya mon wasin ijoro, “Gii mono kema Jombaa aroya koton wana men kawa.” ²⁸ Kaen ijon wasiro kapuare miri gbadeyanon kema aroya koton wana kondenon ama men kan emba saran ii muro nemuna muro. ²⁹ Jombaa gowokourutanon iikawaa bujuya moma kema qamoya men qasiriwaa jamo kobaanon ama ron kongi. Kaen koloorotiwaajon ama kin Herodnon kanagen Jiisaswaajon jero, “Jonon mono koomunonga gbilin waama laligoja.” Kian.

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagiyo.

Mat 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

³⁰ Wasiwasi eja aposol yononon Jiisaswaanon kan ajoroon iwoi men ejemba kuma onongiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. ³¹ Ijogi ejemba donon donon kan kema angi selegia tiiroto, nene newuyatiwaa kambana mende kolooro. Kawaa-jon Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro, “Ono mono niwo kagi goman gbamenanon anana siri kema laligon haamo melaada mewona.” ³² Kaen injoro ejemba onomesaon wangonon uma goman gbamenan mongen iyangia siri laligowombaajon kengi.

³³ Kengi ejembanon ii iima mamaganon iikawaa bujuya moma taon ano goman so iikanona balon kana bobogarin waladeen kema iikanon

keugi. ³⁴ **Keugi Jiisasnon wanjononga kamaan ejemba tuun somata injiuro lama galengia qaa tani ilinwalin qen laligogi yonoojon wosoya moro. Wosoya moma kanain Buja qaa kania kania kuma onono. Kian.

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagiwo.

³⁵ Kaen ama laligoro ween jaaya tegon kememambaajon ano gowokourutanon Jiisaswaanon kan kokaen ijogi, “Boi. Nono goman gbamenja kokanon laligonin goman tiimambaa anja. ³⁶ Kawaajon gii saanon ejemba koi wasin onona goman ano miri boleboole kosere rama kenjuti, iikanon kema nembanenegia sewanja men newu.”

³⁷ Kaen ijogito, kokaen meleema injoro, “Ononon mono onoangio ii nene unuagiwu.” Kaen injoro qisin mugi, “Nononon mono nomaen ambonaga? Gawon meme kaman 200:waa sewanja (Kina 2,000) eja. Monej ii men kema nene bered sewanja men unuagiwombaajon jejan me?”

³⁸ Kaen qisin mugi jero, “Onoangiaanon nene bered dawi raja? Ii kema iibu.” Kaen jero gesogia qengama jegi, “Bered 5 ano sora woi iikaanda men laligojon.”

³⁹ Kaen jegi Jiisasnon ejemba tuun kokaen jen koton onono, “Ejemba kuuya, onono mono deema nene newombaajon tuun boleboole ajoroon lolo tongonanon kemen rabu.” ⁴⁰ Kaen jen koton onono kosere tuunja tuunja deema ragi. Tuun

* **6:34:** Jan 27.17; 1 Kin 22.17; 2 Hist 18.16; 34.5; Mat 9.36

* **6:34:** Jan 27.17; 1 Kin 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Mat 9.36

tosia 100 ano tosia 50 kaan kaan kululuun rama kenji. ⁴¹ Rama kenji bered 5 ano sora woi ii men Siwenon uuro uro kotuegon bered moton gowokouruta onono ejemba tuun so mendeema batugianon angi. Sora woi ii kaanjadeen tuun kuuya yonoojon mendeeno. ⁴² Mendeeno ejemba korebore nenjo nen timbiriigi. ⁴³ Nen timbiriigi nene kitia kitia mesaogiti, ii gowoko yononon men kululuugi konde 12 kanon kemen saa qero. Kaanagadeen sora kitia ii men kululuugi. Kian. ⁴⁴ Eja bered negiti, iyonoo jangogia ii 5,000. Kian.

*Jiisasnon apu angon qaganon riin riin keno.
Mat 14.22-33; Jon 6.15-21*

⁴⁵ Negi tegoro Jiisasnon iikanondeen gowokouruta jen koton onoma kokaen jero, “Ono mono wanjonon uma waladeen apu angon koton leegen Betsaida gomanon kembu. Niinon saanon kaban biiwianon ejemba tuun koi wasin onomago kamaa.” ⁴⁶ Kaen jen yeizozogia jen onooma baananon uma qama kooliro. ⁴⁷ Qama koolin laligoro mare kolooro iyanodeen baananon laligoro wangogianon angon biiwianon keno. ⁴⁸ Keno loqanon qen qen bimbimgon nangogi keno haamonon kengiti, iikaan baagen qen karo bimooro majakaka somata mogi. Goman aananon (3-6 kilok) iikaananon Jiisasnon kaen iniima apu angon qaganon riin riin gowokouruta onoonon kan unuugumambaa ano. ⁴⁹ Apu angon qaganon riin riin karo ii iima “Kowe Songorinon kaja!” jen kanain qama silangi. ⁵⁰ Qama silama kuuyanon ii iima toroko mogito,

Jiisasnon iikanondeen qaa bonjonda jen kokaen injoro,

“Alauruna, mono qaqabunabunagiawo satiin laligowu. Neeno kajeñ. Toroko mende mobu.”

⁵¹ Kaen jen yonoonon wangonon uro haamonon goron qero. Goron qero jenengia ororo honona mende aarugi. ⁵² Wala bered men sein unuagiroti, iikawaa kania mende moma asarigito, uugianon gojono kaaniadeen aarun ragi. Kian.

Jiisasnon Genesaret laligon menqeeango gawon mero.

Mat 14.34-36

⁵³ Apu angon koton leegen Genesaret gomanon keuma wango mesaon sakasinon kemegi. ⁵⁴ Wango mesaon sakasinon kemegi ejembanon Jiisas iikanondeen moma koton mugi. ⁵⁵ Moma koton mun qaa angi men bobogarin mindi-mindiri sopa gomanngianon goman so liligogi. Liligogi moma kanain ji ejemba demberunon angon onoma Jiisasnon goman daen laligoroti-waa so unuama kagi. ⁵⁶ Goman so, taon, miri me kuun mombaa uutanon kenotiwaa so ji ejemba unuama sombengianon ama onongi. Ama onoma Jiisaswaa selianon me malekuyaa susuyanon oosiriwombajaan welema mun laligogi. Oosirigiti, kuuya yononon mono qeangodaborogi. Kian.

7

Ambosakon yononon qaa kuma soogi.

Mat 15.1-9

¹ Kana qaawaa kaparaŋkonkonj ano iikawaa boi tosaana Jerusalem sitinonga kagiti, iyononon Jiisaswaanon kan ajoroogi. ² Kamban iikanon Jiisaswaa gowokouruta tosaananon borogia mende songbama donhamo mende qen nembanene negi injiima uugia boliro.

³ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkonj) ano Juda ejemba tosaana kuuya yononon ambosakon yonoo siligia otaan laligogi. Kawaajon borogia wala songbama sororogonjo nembanene nen laligogi. ⁴ Kaanagadeen gawononga me maaket-nonga kawuti, iikanon wala apu koson arin konjoratingo nene oosirin laligogi. Kaanagadeen qambi, monjon ano komanene kuuya ii songbama hamo qen laligogi. Sili kaana kaana ii mamaga otaan laligogi.

⁵ Kawaajon Kana qaawaa kaparaŋkonkonj ano iikawaa boi yononon Jiisas kokaen qisin mugi, “Goo gowokouruganon mono naambaajona ambosakonjurunana yonoonon sili mende otaan borogia donhamo mende qen kilen nembanene men nenkeju.”

⁶ *Kaen qisin mugi kokaen injoro, “Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, gejatootoo eja Aisaianon mono onoo kaniagia tororo luluuma Buju Tere mon kokaen oorota eja,

‘Ejemba tuun koi kanon mono je buugianon awaagadeen goda qen nomakejuto, uugianon telambelan ama noma mongen koriganon angi eja.

* 7:6: Ais 29.13

⁷ Kaen ero noo waena een toontoon men mepe-seen nomakeju.

Kana qaa kuma onombonjen kitianon ejemba yonoo jenkootogia ii gisomaso ama melokanjinkeju.’

⁸ Aisaianon kaen ooro. Ono mono iikawaa so Anutuwaanon jojopan qaa gema qen ambosakonurugia yonoo siligia otaankeju. Ii mende sokonja.”

⁹ Kaen jen kokaen injoro, “Onoangiaa siligia walaga otaawombaajon mono awaagadeen Anutuwaanon jojopan qaa qewagonkeju. ¹⁰ *Iikawaa qaaya mon ii kokaen: Mooseson kokaen jen koto, ‘Nemun manga mono goda qen oromakeba,’ ano ‘Monon manja me nemunja qasuaan mubaati, ii mono qegi komuwa.’ ¹¹ Kaen jen koto, ono qaa ii uugun kokaen jenkeju, ‘Monon nemun manja ii kokaen irijowaa: Oo wosona mojen. Noo nanonganjo iwoina buna qen aowaoragati, ii Anutuwaaha mamatewowaajon gosin andaborowe bunayaa nanduna koloowaa. ¹² Monon kaen irijoro sokom-baa jeju.’ Kaen jen somonjon mugi nemun manja yorojon ilailaa mon mende toroqen oromakebaa. Ii mende sokonja. ¹³ Yei! Kaen ama onoangiaa nanamemengiaa siligia jen koton iikanon Anutuwaanon jojopan qaa qewag-ogi omaya koloon jangon qaomakeja. Ono iwoi kaanja ii mamaga amakeju.” Kaen jen meleema onono. Kian.

* **7:10:** Eks 20.12; 21.17; Lew 20.9; Dut 5.16

*Eja uu ii nomaen tiloon riisija?**Mat 15.10-20*

¹⁴ Jiisasnon ejemba tuun mombo onoono kagi kokaen injoro, “Ono mono kuuya qaa koi geja ama moma asariwu. ¹⁵ Iwoi seleengenga eja uutanon kemenkeji, iikanon tiloon mumambaa-jon amamaankejato, iyanгаа uu wombotanonga qaa kouma kamaankeji, iikanon mono tiloon munkeja. ¹⁶ Monnon gejiawo laligoji een, iinon mono qaa koi geja ama moma kotowa.” Kian.

¹⁷ Jiisasnon kaen jen ejemba tuun onomesaon kema miri monnon uro. Uma raro gowokourutanon sareqaa iikawaa kaniaajon qisigi. ¹⁸ Qisigi kokaen injoro, “Oo alauruna, ono kaanagadeen momogia awaa mende koloojamaen? Nem-banene iwoi seleengenga eja uutanon kemenkeji, ii tiloon mumambaaajon amamaankeja. Ii moma kotoju me qaago? ¹⁹ Ii uu wombotanon mende kemenkejato, korojonanon kemen seleengen kamaankeja.” Jiisasnon qaa kaen jen iikanon nem-banene kuuya ii men soraidabororo.

²⁰ Jiisasnon toroqen kokaen jero, “Eja uu wombotanonga qaa kouma kamaankeji, iikanon mono tiloon munkeja. ²¹ Ejemba uu wombogianonga iwoi koi kaanа koloon koumakeja: Qaa bologa romongon serowilin ambombaaajon momakeju. Iwoi yongoro men owen jenan men ejemba unugi komuwutiwaajon momakeju. ²² Olonkalu ambombaaajon momakeju. Mengo mewombaa otoko amakeju. Bidaan jembooli ano angomokolon ambombaaajon momakeju. Qaa saga jen uudu-uduu ambombaaajon momakeju. Gejajuju ama

goronjooso ambombaajon momakeju. Sewanjiki laligon gemaqeqe qaa jen Anutu mepaegowom-baajon momakeju. Jaba-arambaran ama sili uu-gia qaa amakeju. ²³ Iwoi bologa kuuya iikanon mono ejemba uu wombogianonga kouma tiloon onjomakeja.” Kianj.

Keinan emba monjon kaparan koma qama kooliro.

Mat 15.21-28

²⁴ Jiisasnon waama Genesaret goman mesaon siti qagara Taia ano Saidon iikawaa distrik qata Fonisia kawaa uutanon keno. Kema goman monjon uma bujuya monjon mobabotiwaajon buugia mejugoroto, kilen aasangoya laligomambaajon amamaaro. ²⁵ Amamaaro iikanondeen emba mon borata melaa ii omeyawo laligoro Jiisaswaa bujuya moma iwaanon kan batanon kemen simin kuno. ²⁶ Emba ii Juudaga qaagoto, Griik qaa jen laligoro. Nemun manja ii Fonisiaga Siria prowins kanonja. Iinon borataa uutanonga ome konjombaatiwaajon welema muro. ²⁷ Welema muro kokaen ijoro, “Juuda nono wala nononanaa meraboraanaana unuaginin nen timbirin ambuya. Kawaaajon merabora yonoo mirigianonga bered men kasu ononin mende sokombabo. Juuda anana wabaurunana onoo qagia kasu qamakejon. Niinon wala Juuda ejemba ilaan onombe kantri tosaana ononon mono kasu kaanja mamboma laligowu.”

²⁸ Kaen ijoro moma kokaen meleeno, “Pon, ii saanon mojento, kasu meria yononon mono

kaanagadeen merabora yonoonon nene reemonja nene dun baatanon kamaaro nenkeju.”

²⁹ Kaen meleeno Jiisasnon kokaen ijoro, “Qaa kaen jejanjwaajon saanon moma gonjen. Ome iikanon mono keteda koi boraga mesaon kenja. Kawaajon gii saanon kemba.”

³⁰ Kaen ijoro moma mirianon keno omenon borata mesaoro dunanon ero iiro. Kian.

Jiisasnon eja mon meagoro.

³¹ Jiisasnon mombo Taia siti goman mesaon Saidon sitinon kema uugun misingon Tentaon gomambaa biiwia uugun Galili apu angon kosianon karo. ³² Karo gejaduu eja mon qaaya qaomambaaajon anoti, ii wama Jiisaswaanon kagi. Kan boria wananon ambaatiwaaajon qisin mug. ³³ Qisin mug eja ii wama ejemba tuun ii onjomesaon monjen keni. Kema Jiisasnon boro susuya gejianon ama nama mombo iyanjaa boro susuyanon sulaan neselananon oosiro. ³⁴ Oosirin Siwenon uuro uro osongombo qama koolin iyanjaa qaanon “Efata,” ananaa qaanon ‘Mono toowa,’ kaen jero.

³⁵ Kaen jero gejawoitanon toori neselananon lolooro qaaya awaagadeen jero. ³⁶ Jero Jiisasnon iikawaa bujuya ejemba inijowubotiwaajon qotogon onono. Qotogon onoma kaparan kono yononon ii kaparan koma jen sein laligogi. ³⁷ Jen sein laligogi ejembanon newogia tegoro walingon kokaen jegi, “Iwoi kuuya awaagadeen amakeja. Gejaduu gejagia metooro momakeju. Ejemba motoya yonoo neselangia isano qaa jenkeju.” Kian.

8

Jiisasnon ejemba 4,000 nene unuagi.

Mat 15.32-39

¹ Kamban kanon ejemba tuun somatanon mombo ajoroogi. Nembanenegia qaa laligogiti-waajon Jiisasnon gowokouruta onoono iwaanon kagi kokaen injoro, ² “Niinon ejemba tuun koi yonoonon wosona mojen. Yonoonon niwo kan ween karon laligogi nembanenegia qaond-abororo iijen. ³ Yonoononga tosanon koriganonga kan laligogi niinon ‘Saanon gomangianon kembu,’ jemambo. Nene mende negi een wasin onombe kana batuyanon kema kema jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubo.”

⁴ Kaen injoro gowokourutanon meleema kokaen ijogi. “Balon qararanonkonan kokanon monon mono daenkaya nembanene kaana mokolon tuunlelembe koi unuaginaga?”

⁵ Kaen ijogi kokaen qisin onono, “Onoonon bered dawi raja?” Qisin onono “Bered 7 raja,” ijogi.

⁶ Ijogi Jiisasnon ejemba tuunlelembe ii namonon kemen rabutiwaajon jen koton onono kemen ragi. Kemen ragi bered 7 ii men Anutu qama koolin dangisen jen moton gowokouruta onoma ejemba tuun so batugianon ambutiwaajon jero. Kaen jero iikawaa so angi. ⁷ Yonoonon sora boleboole tosia kaanagadeen raro. Ii kaaniadeen men kotuegon ejemba tuun so batugianon toto qen onombutiwaajon jen koton onono. ⁸ Jen koton onono onongi nen nen timbiringogi. Nen timbiringon nene kitia mesaogi raroti, ii konde 7

menj kululuugi saa qero. ⁹ Eja nene negiti, iyonoo jangogia ii 4,000. Negi wasinj onono gomanggianonj kenji. Kianj.

Boi tosanonj angoletto iibombaajonj kaparanj konji.

Mat 16.1-4

¹⁰ Kenji iikanondeen gowokouruta yonowo wanjononj uma distrik qata Dalmanuta kanonj kenji. ¹¹ *Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) tosanonj iikanonj kanj Jiisaswo kanain jenonkooli angi. Qaawaa timbinonj horowombaajonj angobato menj munj kokaen kaparanj koma qisigi, “Mono jena Siwenonga angoletto monj asugiro iibonja.” ¹² *Kaen jegi uutanonj bimooro osongonawo qero jero, “Oo ejemba kambanj kokaamba namononj laligojuti, onjo mono naambaajonj Anutuwaawo aiwese asugiwaatiwaajonj kaparanj komakeju? Niinonj qaa honja monj kokaen injijowe mobu: Anutunonj aiwese kaanja ii mende menj qendeema onjombaa. Qaago awawi!”

¹³ Kaen jenj onjomesaonj mombo gowokouruta yonowo wanjononj uma apu anjonj kotonj leegen keugi. Kianj.

Farisii ano Herod yonjononj woso kondunj kaanja kolooju.

Mat 16.5-12

¹⁴ Iikanonj keuma samonj mewombaajonj dudugi bered motoongoda ii wanjononj menj raji. ¹⁵ *Raji Jiisasnonj kokaen jenj kotonj onono, “Onjo

* **8:11:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **8:12:** Mat 12.39; Luuk 11.29

* **8:15:** Luuk 12.1

Kana qaawaa kaparaŋkonjon (Farisii) yonoo tomembounboun qaagia ano Herodwaa riki somban iikawaaonj mono galengia mewu. Ii awaa-gadeen mende gosin gema qewuti een, iyorononj mono yiist kaanja somariin men bolin onombaota.”

¹⁶ Jen koton onono qaa gemata ii mende moma asarin batugianonj kokaen amin mogi. “Berednana qaawaaonj jeja me nomaen?”

¹⁷ Ii amin mogi gejianonj kemero kokaen injjoro, “Naambaajon berednana qaa jen amin moju? Noo kaniana ii naambaajon mende moma kotoju? Ii mende moma asariju me? Ugejagianon gojoma raja me? ¹⁸ *Jaagia rajaoto, kilen mende iima kotoju me? Gejagia rajaoto, kilen mende moma asariju me? Iwoi asugiroti, ii duduuju me qaago? ¹⁹ Niinon bered 5 ii ejemba 5,000 yonoojon motowe iikawaa kitia men kululuugi konde dawinonj kemen saa qero?” Qisin onono “Konde 12,” ijogi.

²⁰ Ijogi toroqero, “Niinon bered 7 ii ejemba 4,000 yonoojon motowe iikawaa kitia men kululuugi konde dawinonj kemen saa qero?” Qisin onono “Konde 7,” ijogi.

²¹ Ijogi moma jero, “Kawaaonj kaniana ii mono kaanjadeen mende moma asariju me?” Kian

Eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

²² Jiisasnonj gowokouruta yonowo Betsaida taononj kagi. Kanon kan eja jaagoo monj wama Jiisaswaanonj kouma borianonj oosiriwaatiwaaonj

* **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2; Maak 4.12

qama koolin mugi. ²³ Qama koolin mugi Jiisasnon eja jaagoo ii borianon men wama miri seleenjen keni. Kema sulaaya sulaan jaayanon ama boria wananon ama qisin muro, “Iwoi mon iijan me qaago?”

²⁴ Qisin muro jaaya uuro uro jero, “Ejemba inijjento, ii gere tanitani koloogi kokoosugadeen injiibe kema kan nanju.”

²⁵ Kaen jero mombo borianon jaawoita oosiri toori tororo uuro asarin koto iwoi kuuya awaagadeen iidabororo. ²⁶ Iidabororo wasin mun kokaen ijoro, “Gii goman monjen mende kembato, dindina geenгаа gomananon kema.” Kian.

Piitonon Jiisaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Luuk 9.18-21

²⁷ Jiisasnon Betsaida mesaon gowokouruta yonowo Sisaria Filipai taombaa kosianon kenji. Kananon kema gowokouruta kokaen qisin onono, “Ejembanon noojon nomaen jenkeju? Nii eja moroga koloojen?”

²⁸ *Qisin onono meleema kokaen jegi, “Tosianon ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojan,’ jenkejuto, tosanon ‘Gii Elaija koloojan,’ jenkeju ano tosanon toroqen kokaen jenkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yonoononga mon koloojan.’” ²⁹ *Kaen jegi kokaen qisin onono, “Ano onoangio noojon nomaen jeju? Nii moroga koloojen?” Qisin onono Piitonon kokaen meleeno,

* **8:28:** Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **8:29:** Jon 6.68-69

“Gii Anutuwaanonj Hamoqeqe Toya Kraist koloojanj.”

³⁰ Kaenj meleeno kania asuganonj jegi monjonj mobabotiwaajonj songo kotakota ama onono.

Jiisasnonj komumambaa qaaya jero.

Mat 16.21-28; Luuk 9.22-27

³¹ Jiisasnonj gowokouruta kanainj kokaenj kuma onono, “Siwe gomambaa Eja honanonj mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonononj mono gema qenj qegi komuwaa. Komuro weenj karoonj tegoro koomunonga waabaa.”

³² Jiisasnonj qaa ii mende kolatinj asuganonj jero Piitononj iikanondeen horonj munj goraayanonj kema kanainj qotogonj muro.

³³ Qotogonj muro eleema gowokouruta uunj injiima Piito qotogonj kokaenj jenj muro, “Gii qaa romonggojanj, ii Anutuwaanonj qaaga qaagoto, balonj ejemba ano Satan siingiaga. Kawaajonj Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananonga togowa.” Kianj.

Kraist otaawonjatiwaa sewanja.

³⁴ *Jiisasnonj ejemba tuunj ano gowokouruta onono kagi qaa kokaenj injijoro, “Monjonj noo gemananonj kamambaaajonj moji, iinonj mono iyanjaa uuseliaa siinj kombombanja bologa gema qero sisia megij siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoononj komuwaatiwaa so mokosingonj nii notaanj kawa. ³⁵ *Monjonj laaligoya iyanjaajonj angonj koma iyanjaa jaajaa

* **8:34:** Mat 10.38; Luuk 14.27
Jon 12.25

* **8:35:** Mat 10.39; Luuk 17.33;

laligoji, iinonj mono laaligoya honja somongoro soowaa. Soowaato, monjonj balombaa laaligoya ii nii ano noo Oligaa Bunanaajonj ama qeleema togonj nombaati, iinonj mono laaligo honjaa kania mokoloonj kotiinj laligowaa. ³⁶ Monjonj gomaŋa gomaŋa yonjoo ilawoilaya kuuya koma hororo bunaya kendabororo uuwaa laaligoya menj soonj silemale laligonj komuro Anutunonj qaaya jenj tegoro unayanonj tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanonj mono uukoisoro mende menj mubaa. Qaago totoon!
³⁷ Anana kuuyanonj mono ananaa downana mewombaajonj amamaawonja. ³⁸ Ejemba tuunja tuunja kambanj kokanonj balononj olonjkalu ama singisonjo tosaanja ama laligonjkeju. Monjonj iyonjoo batugianonj noo qana ano noo Buŋa qaana menj kamaanj ambaati, ii Siwe gomambaa Eja honjanonj kaanagadeenj iima tiiwaa. Iinonj kanagenj Siwe gajoba toroya yonjowo koi kamaagi Maŋaa asamararaja iima aarugi iinonj eja me emba kaanja mono injiima tiinj onjombaa.” Kianj.

9

¹ Kaenj injijonj kokaenj jero, “Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Koi nanjuti, onjoo batugianonja tosianonj Anutunonj bentotonja kuuro ku-usunanonj asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligonj koomuwaa siimboboloya mende mogi ii koloonj asugiro iibuya.” Kianj.

*Jiisaswaa selianonj letono.
 Mat 17.1-13; Luuk 9.28-36*

² *Ween 6 tegoro Jiisasnon Piito, Jeims ano Jon unuama ejemba onjomesaon iyangia siri baanja koriga monjon uma gbamenjanon laligogi. Iikanon laligogi jaasewangianon nano Jiisaswaa sele tani-anon letoma morota kolooro. ³ Malekuyanon tualalakota asamararanawo kolooro. Balonon opo taanja gbabulunon (saife, omo) songbamakejuti, mono ii uugun taaliro. ⁴ Kaen kolooro Elaija ano Mooses yoronon asugin onoma Jiisaswo qaa amigi. ⁵ Amigi Piitonon kanain qaa jen Jiisas kokaen ijoro, “Somatanana, nononon kokanon uukorisoro mojon. Kawaajon nononon saanon kuun karon mewonja: Goojon mon, Mooseswaa-jon mon ano Elaijawaa-jon mon.” ⁶ Gowoko yononon jenengia mamaga ororo Piitonon “Nomaen jema?” jen qaa mongano.

⁷ *Qaa mongama nano kokolo tualalakota asamararanawo monjon kamaan umugayanon esuun onono iikawaa uutanonga qa aro mon kokaen kolooro mogi, “Eja koi neenaa wombo merana kolooja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.” ⁸ Qaa ii moma uulanawo eleema uun mongama woi ii mombo mende iriigi Jiisasnondeen yonowo nano. Kian.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.

⁹ Baananonga roganon kamaan Jiisasnon kokaen jen koton onono, “Onono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii mono ejemba mon mende injowu. Siwe gomambaa Eja honanon

* **9:2:** 2 Piito 1.17-18 * **9:7:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

koomunonga waaro iikawaa gematanon ii saanon jen asarin laligowu.”

¹⁰ Kaen jen koton onono gowokouruta karon yononon qaa ii uugianon angon koma koomunonga waawaataa qaa iikawaa kania ii iyangia qisin aon amin mogi. ¹¹ *Amin moma Jiisas kokaen qisin mugi, “Kana qaawaa boi yononon qaa kokaen jenkeju, ‘Gejatootoo eja Elaijanon mono Siwenonga waladeen kamaan asugi-waa.’ Ii nomaembaajon jenkeju?”

¹² Qisin mugi meleema kokaen injoro, “Elaijanon waladeen kamaan asugin laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii honaga koloojato, qaa mon koi mono naambaajon oogi eja: ‘Siwe gomambaa Eja honanon mono siimbobolo mamaga moro jejewili ama mubuya.’ ¹³ Qaa woi ii ejaoto, ninon kokaen injoman: Elaijanon mono kamaan asugiroto, iwaajon Buna qaa oogita ejiwaa so ejembanon ii iyangiaa siingia otaan tondu ama mugi.” Kian.

Jiisasnon ome otaaro meranon qeangoro.

Mat 17.14-21; Luuk 9.37-43

¹⁴ Jiisas ano gowoko karon yononon baananonga kamaan gowokouruta tosia yononon kan iwoi kokaen iigi: Kana qaawaa boi tosiannon nama yonowo jenonkooli ano niinongiinon qaa jegi ejemba tuunlelembenon liligon injiima nangi. ¹⁵ Kaen nama ejemba tuun kuuya yononon Jiisas iima iikanondeen aaron bobogarin kosianon kema jolona jegi. ¹⁶ Jolona

* **9:11:** Mal 4:5; Mat 11:14

jegi kokaen qisin onono, “Ononon naambaajon yonowo jenonkooli ama niinongiinon qaa jeju?”

¹⁷ Qisin onono tuungianonga eja monjon meleema kokaen ijoro, “Boi, noo merana omenon buuta muungun qaamuun menj muro wama goonon kajej. ¹⁸ Iinon kanon me kanon menj utugon horon giliro kamaan qen buutanonga kokopa kamaaro irina kijongon selianon mejugonkeja. Kaen kolooro kan goo gowokouruga welema onoma ome ii otaawutiwaajon injojento, yononon ii amamaajuya.”

¹⁹ Kaen ijoro meleema mun jero, “Yei! Balom-baa ejemba yangisengiawo. Mono kamban dawi onowo qaton unun laligowe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa. Ii mono wama noonon kawu.”

²⁰ Kaen jero wama iwaanon kagi. Kagi omenon Jiisas iima iikanondeen mera utugon orogon muro wolaza horon tama namonon qen poranporan itagon semben aon ero buutanonga kokopa kouma kamaaro. ²¹ Jiisasnon ii iima maŋa kokaen qisin muro, “Kamban dawiwaa so tani koi asugin mun kouro?” Qisin muro jero, “Ii mono melaayanondeen koloon muro.

²² “Ii menj bolin mumambaajon indina indina gerenon me apunon metano kamban mamaga kemen qen qengadeen amakeja. Kaento, iikaana ku-usuna mon goonon eji een, mono kiankomun ilaan noromba.”

²³ Kaen jero Jiisasnon ijoro, “‘Ku-usuna mon goonon eji een,’ jejan. Anutuwaa

ku-usunanon mono ilawoila mombaajon mende amamaankeja. Monjon Anutu moma laariwaati, iwaanon ilawoila kania kania saanon koloonkebaa.”

²⁴ Kaen ijoro mananon iikanondeen qama jero, “Anutu moma laarijento, momalaarinanon looloria kolooja. Momalaarina mono men koti-
iwa.”

²⁵ Jero ejemba jaasoonngoyanon bobogarin kagi injiima iikawaajon ome ii kokaen jen muro, “Gii qaamuun ano gejaduuwaa omeya, niinon jen koton gonjen: Gii mono eja koi mesaon kouma kema mombo mende eleema kawa.”

²⁶ Jen muro qama silama mera ii utugon uulanawo orogon muro hororo utama kouma keno. Kouma keno qamo kaanja koloon ero mamaganon ii iima “Wosoya tegoja!” jegi. ²⁷ Kaen jegito, Jiisasnon borianon men kobibiuro waama nano.

²⁸ Kaen nano Jiisasnon miri uutanon uro gowokourutanon angiodeen rama kokaen qisin mugi, “Nononon mono naambaajon ii nononanodeen otaawombaajon amamaajona?”

²⁹ Qisin mugi kokaen injoro, “Ome tania kaanja ii mono qama koolin nene singi laligon saanon otaawona. Iwoi morota mon anin mende kouma kembaa.” Kian.

Jiisasnon koomuyaa Bunja jero indin woi kolooro.

Mat 17.22-23; Luuk 9.43b-45

³⁰ Jiisasnon gowokouruta yonowo goman balon ii mesaon kema Galili prowins uutanon liligon naa gomanon laligogiti, ii monjon mobaatiwaa-
jon togoro. ³¹ Ii togon gowokouruta kuma

onjomambaajon olon kenji. Kananon kema qaa kota kokaen injoro, “Anutunon Siwe gomambaa Eja hona ii balon ejemba yonoo borogianon ano kemebaa. Kemero ii qegi komuwaa. Ii qegi komuro ron konji ween karon kolooro koomunonga waabaa.”

³² Qaa kota kaen injoroto, ii mende moma asarigi ano kania nomaen, ii qisiwombaajon kokodundun анги. Kian.

Gowoko batugianon moronon uuta kolooja?

Mat 18.1-5; Luuk 9.46-48

³³ Kaen kema Kaperneam taonon kougi. Kanon kouma iyanaa miri uutanon uma gowokouruta kokaen qisin onono, “Ono kananon kan naa qaaga amin mojuya?”

³⁴ *Yononon kananon kan ‘Moronon uuta kolooja?’ jen ii angiodeen amin moma kagi. Kawaajon qisin onono qaagia bogoro ragi. ³⁵ *Qaa bogoro ragi Jiisasnon kemen rama gowokouruta 12 onono kagi kokaen injoro, “Mononon uuta laligomambaajon mobaati een, iinon mono kuuya onoo newo baagianon kamaanqeqeta koloon tosaana kuuya welen qen onomakeba.” ³⁶ Kaen injonon naamade melaa mon men batugianon ano nano. Nano borianon men tawoyanon ama kokaen injoro, ³⁷ * “Mononon naamade koi kaana mon noo qananon mirianon koma horon kalan kombaati, iinon mono nii koma horon nombaa. Mononon kaen ama nombaati, iinon niigadeen

* **9:34:** Luuk 22.24 * **9:35:** Mat 20.26-27; 23.11; Maak 10.43-44; Luuk 22.26 * **9:37:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20

qaagoto, monj wasinj nonoti, mono ii kaanagadeen koma horonj mubaa.” Kianj.

Jiisasnonj gowokouruta mindinjonj onono.

Luuk 9.49-50

³⁸ Jononj Jiisas kokaen ijoro, “Boi, nonononj eja monj ananawo mende liligonkeji, iinonj goo qanonj omejiilanj konjoma onono iininj. Iinonj nonowo mende qokotaanj laligonkejiwaajonj ama nono ii qotogonj muninj.”

³⁹ Kaen ijoro Jiisasnonj jero, “Ii mono mende qotogonj mubu. Monjonj noo qana qama angoletto meji, iinonj mono iikawaa gematanonj noo gemaqeqe qaa afaanjkota jemambaajonj amamaawaa. ⁴⁰ *Monjonj mende qotogonj nono-makeji, iinonj mono ananaa arenjonj laligoja. (Kawaajonj noo alauruna tosia ii angosisiri mende menj onombu.) ⁴¹ *Ii mono nanjonj onjongi Anutunonj iikawaa turunja onombaa. Monjonj Kraistwaa qatanonj iwaa bunja koloojutiwaajonj ama apu qambi newutiwaa onombaati, Anutunonj mono iikawaa turunja meleema mubaa. Niinonj qaa honja monj kokaen injowee mobu: Nanjonj onombuti, iyonjononj mono turunja mewuya.” Kianj.

Singisonjgowaa konjoroya mono qotogowu.

Mat 18.6-9; Luuk 17.1-2

⁴² Jiisasnonj qaa kokaen jero, “Merabora koi kaanja moma laarinj nonjuti, monjonj iyonoononga monj konjoroya ama muro singisonjo ambaati, eja iikanonj mono lombo

* **9:40:** Mat 12.30; Luuk 11.23 * **9:41:** Mat 10.42

uuta mokoloowaa. Anutunonj lombo iikawaa ironja mono nomaenj muro soyanonj koloonaga? Kemunj kowonjinj aroyanonj somonjonj kowe biiwianonj giligi mendungoro kemebabo, iikanonj mono afaanja koloonj muro tani koloonaga.

⁴³ *Kawaajonj boroganonj singisonjo ambaatiwaa konjoroya ama gombaati eenj, ii mono kotonj giliwa. Kotonj gilingo borodomonj laligonj laaligo kombombanja mokoloonj oompelelenj mokoloowagato, boroga woiwo laligonj kanagenj gere sianonj kemebabo. Sia gereya ii kambanj monjonj mende bogowaa. ⁴⁴ Iikanonj ‘Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je geregianonj kambanj monjonj mende bogowaa.’

⁴⁵ “Kaanjagadeen kanaganonj singisonjo ambaatiwaa konjoroya ama gombaati eenj, ii mono kotonj giliwa. Kotonj gilingo kanadomonj laligonj laaligo kombombanja mokoloonj oompelelenj mokoloowagato, kanaga woiwo laligona gere sianonj giligi kemebabo. ⁴⁶ Iikanonj ‘Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je geregianonj kambanj monjonj mende bogowaa.’

⁴⁷ *“Kaanjiadeen jaaganonj singisonjo ambaatiwaa konjoroya ama gombaati eenj, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma gilingo jaako motoongowo laligonj Anutuwaa bentotononj keuma oompelelenj mokoloowagato, jaakoga woiwo laligona gere sianonj giligi kemebabo.

⁴⁸ *Iikanonj ‘Doononj selegia utoqutoonj keema

* **9:43:** Mat 5.30 * **9:47:** Mat 5.29 * **9:48:** Ais 66.24

kougi mende komuwuya ano je geregianon kamban monon mende bogowaa.’

⁴⁹ “Gere sia iikanon ejemba kuuya ii sii kaana gere bolanon dalasisi onoogi siimboboloya mobuya.

⁵⁰ *“Sii ii awaa koloojato, siinon naana mesaowaati een, ii mono nomaen meagogi naana mombo koloona? Ono kaaniadeen uumotoongo laaligowaa aina mesaowubo. Kawaajon Siwe siigia mesaowubotiwaajon mono galengia men batugianon luae qen aon laligowu.” Kian.

10

Loemba mesaon aowawaa qaaya

Mat 19.1-12; Luuk 16.18

¹ Jiisanon waama Kaperneam goman mesaon Jordan apu koton leegen kema metetereen kamaan mombo apu ii koton Judia prowinsnon karo. Karo ejemba tuunlembenon mombo iwaanon ajoroogi ama laligoroti, iikawaa so mombo kuma onono.

² Kuma onono Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) tosianon iwaanon kan qaawaa timbinon horowombaa angobato men mun kokaen qisin mugi, “Ejanon embia mesaowaati een, iikanon Kana qaa uuguwaa me qaago?”

³ Qisin mugi meleema kokaen injoro, “Moos-esnon iikawaa qaaya nomaen jen koton ononota eja?”

* **9:50:** Mat 5.13; Luuk 14.34-35

⁴ *Kaen injoro kokaen ijogi, “Ejanon mesaon aoao papia oonngo embia saanon mesaowaa. Mooseson kaen jen kotorota eja.”

⁵ Kaen ijogi kokaen jen onono, “Iinon mono uugia kotigaajon ama jenkooto kaen oon onono.

⁶ *Oon ononoto, Anutunon kanakanaiyanon ilawoila kuuya mokoloroti, kamban iikanondeen ‘Eja ano emba laligowutiwaajon mokoloon onono. ⁷ *Kawaajon ejanon mono nemunmanja oromesaon embiaanon kema qokotaaro ⁸ yoronon sele motoonggo koloon laligowao. Kaen koloon toroqen woi mende koloojaoto, sele motoonggo koloon laligowao.

⁹ Anutunon eja ano emba mindirin oronoti, ejemba monjon ii mono mende mendeema oromba.”

¹⁰ Jiisasnon kaen jen onoma miri uutanon uro gowokourutanon qaa iikawaajon mombo qisin mugi. ¹¹ *Qisin mugi kokaen injoro, “Eja monjon embia otaan emba mon mewaati, iinon mono olonkalu serowilin ambaa. ¹² Kaanagadeen emba monjon loya otaan eja mon mewaati, iinon mono olonkalu serowilin ambaa.” Kian.

Jiisasnon merabora kotuegon onono.

Mat 19.13-15; Luuk 18.15-17

¹³ Ejemba tosanon merabora boloboolo unuama Jiisasnon onjoosiriwaatiwaajon iwaanon kagito, gowoko yononon ejemba ii jen qewagon onongji. ¹⁴ Kaen angito, Jiisasnon ii iima uuta

* **10:4:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **10:6:** Jen 1.27; 5.2 * **10:7:** Jen 2.24 * **10:11:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

boliro kokaen injoro, “Merabora melaa mono onjomesaogi noonon kawu. Anutunon ejemba kaanja ii bentotonja buna qen onjombaa. Kawaajon ii mende somongon onjombu. ¹⁵ *Niinon qaa honja mon kokaen injijowe mobu: Monjon Anutuwaabentotonja ii merabora kaanja buna mende qen aowaati, iinon mono iikawaa uutanon keumambaa amamaawaa.” ¹⁶ Kaen jen tawoyanon ama doongon onjoma boria wangianon ama kotuegon onono. Kian.

Jiisasnon eja qabunayawo mombaa qambanmamban qaa jero.

Mat 19.16-30; Luuk 18.18-30

¹⁷ Jiisasnon kanain kana kemambaa ano eja monjon bobogarin iwaanon karo. Kan batanon kemen simin kuma kokaen qisin muro, “Boi awaa, niinon mono nomaen ama laaligo kombombanja buna qen aowenaga?”

¹⁸ Qisin muro kokaen ijoro, “Noojon ‘Boi awaa,’ ii naambaajon jejan? Anutu motoongoyanon awaa kolooja. Eja monjon ii kaanja awaa mende kolooja. ¹⁹ *Gii jojopan qaa koi modaborojan:

‘Mon mono mende gena komuwa. Serowilin mono mende amba. Iwoi mono yongoro mende mewa. Jenonkuukuu mono mende ama muba. Mono kalugon yongoro mende mewa. Nemun manja mono goda qen oromakeba.’ ’

²⁰ Kaen ijoro moma kokaen jero, “Boi, ii kuya mono gbaworonanonga ten koma laligon waabe.”

* **10:15:** Mat 18.3 * **10:19:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

²¹ Kaen jero Jiisasnon uun iima uuwomboy-anon jopagon mun kokaen ijoro, “Gii mono mo-toongonon amamaajan: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewan mewutiwaajon ana monen karo ejemba wanaya onomba. Kaen ana esuhinaga somata totoon (milyon Kina kaan) ii Siwe gomanon en gombaa. Kaen ama nii notaan kawa.” ²² Jiisasnon kaen iJOROTO, esuhinaya mamaga erotiwaajon ama qaa ii moma uuta bosoleero wosobiri moma een mesaon keno.

²³ Mesaon keno Jiisasnon uuro kema karo gowokouruta kokaen inijoro, “Oyei! Ejemba monen hinagiawo yononon mono Anutuwaa bentotonon keubombaajon bimoon kupukapa kombuya.”

²⁴ Kaen inijoro gowoko yononon ii moma walingogito, Jiisasnon torogon kokaen inijoro, “Guanjruna, ejemba daen yononon monen hinagia moma laarinkejuti, iyononon mono Anutuwaa bentoton uutanon keubombaajon bimoon kupukapa kombuya. ²⁵ Ii kokaen jen asarimanja: Oro somata kamel ii sosoro ootanon saanon mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabunagiawo yononon Anutuwaa bentoton uutanon keubombaajon bimoon amamaawuya.”

²⁶ Kaen inijoro moma aarun tililingon iyangiaajon kokaen jegi, “Oopopoon! Ejemba moronon mono Siwewaa bun koloonaga?”

²⁷ Kaen jegi Jiisasnon uun iniima kokaen jero, “Ejembanon ii angobato men osin amamaankejuto, Anutunon kaen mende amakeja. Anutunon mono iwoi kuuya saanon

amakeja. Iinonj iwoi monj ama memambaajon mende osinj amamaankeja.” Kianj.

Jiisaswaa gawonj memewaa turunja

²⁸ Piitononj qaa ii moma meleema Jiisas kokaen ijoro, “Moba, nonononj ilawoila kuuya mesaonj gii gotaanj kaninj.”

²⁹ Ii moma Jiisasnonj kokaen ijoro, “Niinonj qaa honja monj kokaen injowee mobu: Monjonj noo ano Oligaa Bunawaajonj ama iwoi monj mesaoroti, ii jigo miria, dakoga, naambeeta, nemunmanja, meraborata me gawonj molalena ii onjomesaoro Anutunonj mono iikawaa tawaya uugunj meleema muro seiwaa. ³⁰ Monjonj iwoi ii mesaoroti, Anutunonj mono tawaya ii 100:waa so toroqenj muro iyanjaa bunja koloowaa. Balombaa laaligononj sisiwerowero uutanonj laligowaato, jigo miri, dako, naambee, nemunmanj, merabora ano gawonj molalena ii mono kitianonj koloonj mubaa ano kambanj kanagenanonj laaligo kombonja tetegoya qaa bunja qenj aowaa. ³¹ *Kaenj koloowaato, uuta onjoononga mamaganonj kamakamaata koloowuya ano kamakamaata yonjoononga mamaganonj uuta koloowuya.” Kianj.

Komuwaatiwaa qaaya jero karoonj kolooro.

Mat 20.17-19; Luuk 18.31-34

³² Jiisasnonj gowokouruta yonowo Jerusalem sitinonj ubombaajonj balonj kana kengi. Jiisasnonj wala keno gowokourutanonj gematanonj kema walinggogi ano ejemba gemagianonj kagiti

* **10:31:** Mat 20.16; Luuk 13.30

iyonononj mono toroko mogi. Kaenj angij Jiisasnonj gowokouruta 12 ii mombo horonj onjoma kanainj kuma onono. Iwaanonj iwoi koloowaati, qaa ii jenj asarinj kokaenj injijoro, ³³ “Mobu, anana mono Jerusalem ubonja. Iikanonj monjonj Siwe gomambaa Eja honja memelolo menj muro jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonjoo borogianonj kemebaa. Yonjononj komuwaatiwaa qaaya jenj tegonj waba gawman yonjoo borogianonj oombuya. ³⁴ Oongij mepaegonj sulaapanj qenj ooli waayawononj qetaalinj talungowuya. Qetaalinj talungonj qegij komuwaa. Komunj weenj karoonjanonj koomunonga waabaa.” Kianj.

Jeims Jon yorononj iwoiwaajonj weleni.

Mat 20.20-28

³⁵ Jiisasnonj kaenj injijoro Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon yorononj iwaanonj kema kokaenj ijori, “Boi, norononj iwoi mombaajonj welema gonjoti, ii norombagiwaajonj mojo.”

³⁶ Ijori qisinj orono, “Orononj naa iwoi ama oromanjatiwaajonj mojao?”

³⁷ Qisinj orono kokaenj ijori, “Giinonj saanonj jenj kotona noro goo asamararanonj eu uma monjonj boro dindinganonj ano monjonj boro qaniganonj rama iwoi kuuya galenj kombonaga.”

³⁸ *Kaenj ijorito, Jiisasnonj kokaenj irijoro, “Orononj iikawaa kania mende moma yagonj welenjao. Niinonj qambi aasonjowo nemanjati, orononj ii saanonj nenj siimbobolo mobaota me qaago? Jonkowororo nongbanonj mulu menj nombuti, orononj ii mewao me qaago?”

* **10:38:** Luuk 12.50

³⁹ Irijoro moma jeri, “Ii saanon mewota.”

Jeri kokaen irijoro, “Ii onanon. Niinon qambi aasonawo nemanati, oronon ii kaanjadeen newaota ano jonkowororo nongbanon mulu men nombuti, iikanon mono oro kaanagadeen mulu men orombuya. ⁴⁰ Men orombuto, noo boro din-dinanon me qaninanon moronon rabaati, niinon qaa ii jen kotomanatiwaa so qaago. Anutunon dun woi ii daen yoroojon mozozongoroti, ii mono iyoroojon orono niwo rama iwoi kuuya galen komakebona.” Kian.

Galen honanon mono welenqege kolooja.

⁴¹ Jeims Jon yoronon kaen weleni alauruta 10 yononon ii moma kanain uubologa mogi.

⁴² *Kaen mogito, Jiisasnon onoono kagi kokaen injoro, “Namowaa kantria kantria yonoo jawingianon galen koma onombonatiwaaajon jejuti, iyononon mono eja pon tanijaen ama onomakeju. Yonoo somatagianon mono qaa jen koton ejemba mindingon onoma ku-usungia qendeemakeju. Ono kaniagia

ii saanon moju. ⁴³ *Onoo batugianon sili iikaana koloowaboto, monnon onoo batugianon somatagia koloomambaajon moji, iinon mono welen qen onoma laligowa. ⁴⁴ Kaanagadeen monnon onoo batugianon uuta laligomambaa moji, iinon mono kuuya onoo newo baagianon laligon welenqegegia omaya koloowa. ⁴⁵ Siwe gomambaa Eja honanon mono kaanagadeen sili kaana qendeema iyaŋa welen qen mubutiwaaajon

* **10:42:** Luuk 22.25-26

* **10:43:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

ama mende kamaaroto, welen qen onoma ejemba kuuya onoo dowegia memambaajon ama kamaarota laaligoya qeleema mesaowaa.”

Bartimeus jaaya gooro metooro.

Mat 20.29-34; Luuk 18.35-43

⁴⁶ Jiisasnon gowokouruta yonowo Jeriko sitinon kagi. Kan siti ii mesaowombaajon anggi ejemba tuunlellemenon onotaan gemagianon kagi. Kaen kagi jaagoo eja qata Bartimeus, Timeuswaa meria iinon monen ano nene mubutiwaajon welema onoma kana goraayanon raro. ⁴⁷ Raro “Nazaret eja Jiisas kaja,” jegi moma kanain kokaen qaro, “Jiisas Deiwidwaa gbilia, mono kiankomun nomba!”

⁴⁸ Kaen qaro mamaganon qaa bogoro rabaatiwaajon qotogon mugito, iinon kaparan koma qaro. “Deiwidwaa gbilia, giinon mono kiankomun nomba!”

⁴⁹ Qaro Jiisasnon moma doron ama kokaen jero, “Saanon qagi koi kawa.” Kaen jero jaagoo eja ii qama kokaen ijogi, “Goojon qaja. Kawaajon mono satiin qena kamaaro waama kawa.”

⁵⁰ Ii moma malekuya qetegon gilin porasak waama nama Jiisaswaanon keno.

⁵¹ Keno kokaen qisin muro, “Alana, niinon naa iwoiga ama gomanatiwaajon mojan?” Kaen qisin muro jaagoo ejanon jero, “Somatana, nii jaana mombo uumambaajon mojen.”

⁵² Kaen jero Jiisasnon kokaen ijoro, “Moma-laariganon mono men qeangon gonja. Mono saanon kemba.” Kaen ijoro jaa kota iikanondeen tooro uun gemagianon Jiisas otaan keno. Kian.

11

Jiisas Jerusalem uro mare kongi.

Mat 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

¹ Jiisasnon gowokouruta yonowo Jerusalem siti dodowin Betfage ano Betani goman woi kosogaranon kan Oil gere baanjanon uma gowokowoita woi wasin oromambaajon ama ² kokaen irijoro, “Goman bagiaagen raji, mono iikanon kembao. Kema iikanon keuma dongi melaa kasanon somongogi nanji, ii iikanondeen mokoloowaota. Ii dongi sagbiliaga, eja monnon qaganon mende rarataga. Ii mono isama men koi kawao. ³ Aisni monnon ‘Naambaajon kaen anjao?’ jen qisin orono kokaen ijowao, ‘Ponnanaron iikawaajon amamaan jero kajota kaman mende koriro mombo meleeno kawaa.’”

⁴ Kaen irijon wasin orono kema dongi sagbilia kana goraayanon miri mombaa nagu qaa ootanon kasanon somongogi nano mokoloon isani. ⁵ Aisni eja tosia iikanon nangiti, iyononon iriima kokaen qisin orongi, “Hei, nomaen nambojen dongi melaa isanjao?”

⁶ Kaen qisin orongi Jiisasnon irijorotiwaa so jeri moma “Saanon men kembao,” jegi. ⁷ Jegi men Jiisaswaanon kari malekugia qetegon dongi melaawaa qaganon angi uma raro. ⁸ Kaan rama keno ejemba jaasoongoyanon goda qen malekugia qetegon kana somatanon tambongi tosanon balon korianon kema gere sena memburatin tambongi. ⁹ *Tambongi ejemba wala koma horon kengiti ano gematanon otaan kagiti, iyononon

* 11:9: Ond 118.25-26

kokaen jen qagi, “Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseenon. Pombaa qatanon kawaati, Anutunon mono ii kotuegon muba. ¹⁰ Ambonana Kin Deiwidnon kantri toton koma galen koma ononoti, kamban iikaanonon mono mombo kan nononja. Oo Anutu mono kantri totonana kotuegowa. Hoosana! Qabunaga mepeseenin euwaa euyanon uja. Oowe oowe!”

¹¹ Kaen qagi Jerusalem sitinon uma jiwowon jigowaa toton uutanon keno. Iikanon liligon ilawoila kuuya iiro mare kolooro kamaan gowokouruta ¹² yonowo jigo mesaon Betani gomanon kema egi. Kian.

Jiisasnon fig gere mon qasuaaro gororongoro.

Mat 21.18-19

¹² En umugawodeen waama gowokouruta yonowo Betani goman mesaon kenji Jiisasnon nenewaa komuro. ¹³ Nenewaa komun uuro keno fig gere mon* senawo nano iiro. Iima “Senja uutanon honja raro mokoloon newenaga,” jen fig gerewaa kanaanon keno. Kenoto, honaa kambananon mende torirotiwaajon senagadeen nano iiro. ¹⁴ Kaen iima gere ii kokaen jen muro, “Mononon mono honja mombo mende newa.”

Kaen jen muro qaa ii gowokourutanon mogi. Kian.

Jiisasnon jiwowon jigo jen kobooro.

Mat 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

* **11:13:** Fig ii jao gerewaa alia mon. Ii gawonggianon komogi kota ainjawo kolooro mamaga nen laligogi.

¹⁵ Kema laligon Jerusalem sitinon ugi Jiisasnon jiwowon jigowaa toton uutanon keno. Iikanon ejemba injiuro esuhina sewanja mewutiwaajon anggi sewanja megiti, ii kanain konjoma onono kamaagi. Monen utekute ejemba yonoo raragia metaama meleeno kenngi. Kaanagadeen kewo sewanja mewutiwaajon anggit, iyonoo dun raragia ii kaanjadeen riitano kenngi. ¹⁶ Somben kowoga koton iwoi elaan keuma kaamawaa kania ii somongoro. ¹⁷ *Iikaen ama kuma onoma kokaen injiuro, “Aisaianon qaa mon kokaen oorota eja, ‘Noo jigonanon mono gomanja gomanja kuuya yonoo qamakooli miri koloowaatiwaajon qabu.’ Qaa ii ejato, ononon ii utegogi kikekakasililin eja yonoo kobaa kaan kolooja.”

¹⁸ Kaen injiuro ejemba tuun kuuya yononon iikawaajon newogia tegoro walinggogi. Kawaajon jigo gawon galen ano kana qaawaa boi yononon ii moma Jiisaswaajon toroko moma amin moma kokaen jegi, “Ii mono nomaen jenin qegi komunaga?”

¹⁹ Mare kolooro Jiisasnon gowokouruta yonowo siti mesaon seleengen kema egi. Kian.

Fig gerenon gororongoro iigi.

Mat 21.20-22

²⁰ En umugawodeen waama kananon kema fig gere ii uuguwombaajon ama gere ii iigi tiitawo gororongon nano. ²¹ Nano Piitonon Jiisaswaanon qaa romongon kokaen iuro, “Somatana iiba, fig gere qasuaanati, ii mono gororongon nanja.”

* **11:17:** Ais 56.7; Jer 7.11

²² Ijoro Jiisasnon kokaen meleeno, “Anutu momalaarin ii mono pondan men laligowu.”

²³ *Niinon qaa hona mon kokaen injoweb mobu, “Monon qaayaa hona koloowaatiwaajon uuwoi mende moma baana kokawaa toyaaajon kokaen jen kotonaga, ‘Mono baana koi qetegon waama kema kowenon amba.’ Kaen jen koton Anutu moma laariro hona mono iikawaa so koloowaa.

²⁴ Kawaaajon niinon kokaen injoweb mobu: Naa iwoiwaajon qisin gama kooliwuti, ii kuuya buna qen aodaborojoni, iikaen moma laarigi mono bunagia koloowaa. ²⁵ *Ono nama Anutu gama kooligi monon aliaa koposowaajon uubologa mobaati een, koposoya ii mono mesaowu. Kaen ambuti een, onoo Mangia Siwe gomanon laligoji, iinon mono kaanjadeen onoo singisongogia mesaowaa. ²⁶ (Ono tosaana yonoonon singisonggo mende mesaowuti een, onoo Mangia Siwe gomanon laligoji, iinon mono kaanjadeen onoo singisongogia mende mesaowaa.)” Kian.

Jotamemeya yononon Jiisaswaa ku-usunjaajon qisigi.

Mat 21.23-27; Luuk 20.1-8

²⁷ Jiisasnon gowokouruta yonowo mombo Jerusalem sitinon ugi. Uma jiwowon jigowaa toton uutanon kema karo jigo gawon galen, kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya tosaana yononon iwaanon koug. ²⁸ Kouma kokaen qisin mugi, “Gii kokanon iwoi anjani,

* **11:23:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2 * **11:25:** Mat 6.14-15

ii mono moronon jen koton gono amakejan? Ii mewagiwaa ku-usuna ii mono moronon gono?”

²⁹ Qisin mugi kokaen meleema onono, “Niinon kaanagadeen qaa mon qisin onoma. Ii meleema nongi niinon kaanagadeen moronon ku-usun nono ilawoila koi amakejeni, ii injijoma. ³⁰ Jonon ejemba oomulu men onoma laligoroti, iinon iikawaa ku-usuna ii dakaya mero? Siwe Toyanon muro me bolon toyanon mugi? Ii mono nijowu.”

³¹ Kaen meleema onono batugianon amin moma kokaen jegi, “‘Ku-usunanon Siwenonga asugiro,’ kaen jewonati een, iinon mono kokaen jewaa: ‘Ononon mono naambaajon Jon mende moma laarin mugi?’ Ii mende sokonja. ³² Me ‘Balon ejemba yonoononga asugiro,’ jewonaga? Ii mende sokonja.” Ejemba kuuyanon Jombaajon ‘Onanon gejatootoo ejaga kolooja,’ jegitiwaajon ama ejemba tuun yonoojon toroko moma ii jewombaajon amamaagi. ³³ Kawaajon “Ii mende monjon,” meleengi. Kaen meleengi Jiisasnon kokaen injijoro, “Kaen ano niinon kaanagadeen ilawoila koi amakejeniwaa ku-usuna moronon nonoti, ii mende injijoma.” Kian.

12

*Wain kasa gawon galej bologa yonoo sareqaa
Mat 21.33-46; Luuk 20.9-19*

¹ *Jiisasnon kanain ejemba sareqaanon kokaen injijoro, “Eja monon wain kasa gawon mon koma komoro. Koma komoma sopaya men

* **12:1:** Ais 5.1-2

liligoro. Menj liligon wain juu somata jamonon mero. Iikanon waimbaa hona ama kananon risuaagi apuyanon lalanon kemero. Wain juu somata ii menj wain yongoro mewubotiwaajon galen meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboron wain gawon galen tosaana mokoloon onoma kokaen injoro, 'Mono gawon menj honaa bakaya onoangia menj bakaya toya nii nombu.' Kaen jen somongon gawon ii borogianon ama onomesaon kantri monnon kema laligoro. ² Laligon laligoro hona momogorotiwaa kambana (gbani 5) toriro iikanon welenqeqeya mon wasin muro galen yonoonon kema wain gawon honaa bakaya mubutiwaajon jero. ³ Jeroto, galen yononon ii menj somongon koobinon qen otaagi bobora eleeno. ⁴ Kawaa gematanon welen eja mon wasiro yonoonon keno wana qosoma gamu qen mugi. ⁵ Kawaa gematanon welen eja mon mombo wasiro keno qegi komuro. Kaanjadeen eja tosaana mamaga wasin onono tosia koobinon sagorogoro unun tosia unugi komugi. ⁶ Kaen angi wain gawon toyanon qaa mongama jero, 'Neenaa wombo merana motoongo iikayadeen laligoja. Ii mono goda qen mubuya me nomaen?' Kaen jen konoga kian meria wasiro yonoonon keno. ⁷ Kenoto, karo iima batugianon kokaen jegi, 'Iinon mono borosamoya kokawaa toya koloowaa. Ayo, mono menj qenin komuro wain kasa gawon kokanon mono ananaa buna koloowaa.' ⁸ Kaen jen qelanjin menj somongon qegi komuro qamoya gawon sopa seleengen hagogi kemero.

⁹ “Wain gawon toyanon ii moma mono no-maen ambaa? Iinon mono anjo kan gawon galen ii kondeema onombaa ano gawon galen dologa mokoloon onoma wain kasa gawon ii yonoo borogianon ambaa. ¹⁰ *Buna Terenon qaa koi weengogi me qaago?

‘Miri meme yononon jamo tando mon gema gen een mesaogi raroti, iikanon mono tando kombomba kolooro mokoloogi. Iikanon riiri mirinon mono riima kamaan kombaa.

¹¹ Ponon tando ii kuuro jaanananon iinin qabunayawo kolooro waliingonkejon.” ’

¹² Jiisasnon kaen injoro galen yononon qaa iikawaa kania moma asarin kokaen jegi. “Sare-qaa ii mono nonoojon jeja.” Kawaajon ii men somongowombaajon mogito, ejemba tuunlelemba yonoojon toroko moma amamaan mesaon kenji. Kian.

Takis aambaa Jiisas angobato men mug.

Mat 22.15-22; Luuk 20.20-26

¹³ Juuda jotamemeya yononon Farisii ano gawana Herodwaa paati alauruta tosia wasin onoma kokaen injogi, “Ono mono Jiisaswaanon kema qisin qaawaa timbinon horon gbadoon mubu.” Kaen injogi Jiisaswaanon kagi.

¹⁴ Jiisaswaanon kan kokaen ijogi, “Boi, giinon eja hona koloojan, nono ii mojon. Giinon ejemba tosia mende inisosoron tosia mende qetama onomakejanto, so motoongonon gosin nonomakejan. Kawaajon kuun gongji mende

* **12:10:** Ond 118.22-23

dogon somata mende esuun onomakejanto, Anutuwaanon kana ii qaa hona otaan kuma nonomakejan. Giinon Anutuwaanon qaa dindina iikanon uuta ano kamaanqeeta motoondeen kuuya jen mindingon nonomakejan. Kawaajon nono siisa-kimbaajon takis ama iikanon Mooseswaa Kana qaa songiwona me qaago? Ii anin sokonja me qaago?”

¹⁵ Kaen ijogi arengia qolonmolongoya ii moma koton kokaen injoro, “Ono naambaajon qaawaa timbinon ama nombombaajon angobato men nonju? Saanon silwa monen mon men kagi iiman.”

¹⁶ Kaen injoro ii men kagi kokaen qisin onono. “Morowaa unayaga ano qataga ii koi oogita eja?” “Ii Siisa-kimbaa.” Kaen meleema jegi.

¹⁷ Jegi kokaen injoro, “Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa unayawo ii mono iwaa buna munkebu. Iwoi Anutuwaa unayawo eji, ii mono Anutuwaa buna qewu.” Kaen injoro iwaajon mamaga walingogi. Kian.

Koomunonga waawaataa angobato men mug.
Mat 22.23-33; Luuk 20.27-40

¹⁸ *Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkon) yononon “Komugiti, iyononon mende waabuya,” jen laligogi. Yonoononga tosiannon Jiisaswaanon kan kokaen qisin mug, ¹⁹ * “Boi, Moosesnon kokaen jen koton nononota eja,

‘Eja mon emba mero merabora mende koloogi komun maloya een mesaoro

* **12:18:** Apo 23.8 * **12:19:** Dut 25.5

koganon saanon maloya ii menj gbili mekoloon muro dataa qa menj laligowaa.’

²⁰ “Moba! Kamban monnon daremun 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba menj laligon gbilia qaa eenj laligon komuro. ²¹ Komuro koganon maloya ii menj laligon kaanagadeen gbilia qaa eenj komuro. Komuro koga mon iwaa gematanon iikanon emba iikayadeen menj laligon eenj komuro. ²² Kaanadeen daremun 7 kuuya yononon emba motoongo iikayadeen menj gbilia qaa laligon komudaborogi. Kuuya komugi konoga malogia ii kaaniadeen komuro. ²³ Giinon ‘Komugiti, iyononon gbilin waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijon. Moba, eja 7 kuuya ii ororon waabuyagati eenj, emba motoongo ii embagiaga megilaligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloona?”

²⁴ Kaen qisigi Jiisasnon meleema kokaen injoro, “Ono qaa jen soaju. Uumeleembaa Buna Tereya ano Anutuwaa ku-usuna mende moma kotojutiwaajon mono jinjaun amakeju.

²⁵ Onanon, koomunonga waama kamban iikanon loemba mende koloowuyato, gajoba yononon Siwe gomanon laligojuti kaana koloon laligowuya. ²⁶ *Mobu! Komugiti, iyononon gbilin waabutiwaa qaaya ii Mooseswaa Buknon kokaen eja: Soman bambanon gere bolan asugin mende jen kotoroti, ono sundu ii weengogi me qaago? Anutunon iikanon Mooses kokaen ijoro,

‘Niinon Anutu Aabrahambaa Pon, Aisakwaa Pon ano Jeikobwaa Ponga laligon waama

* **12:26:** Eks 3.6

laligojen.’

27 “Isi wanjale karoon yononon Anutuwo laligon kotiin ubuya. Anutunon koomuya yonoo Pongia qaagoto, laaligo kombombana laligojuti, mono iyonoo Pongiaga kolooja. Oo Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkon paati) onjo mono qaa mamaga moma soonkeju.” Kaen meleeno.

Jojoban qaa wana woi ii nomaen?

Mat 22.34-40; Luuk 10.25-28

28 *Jiisasnon Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkon) yonowo amin moma jen sororogon meleema ononoti, ii kana qaawaa boi eja monnon moro. Iikaan moma jaasewananon kouma kokaen qisin muro, “Jojoban qaa kuuya iikanonga wana somata ii nomaen?”

29 *Qisin muro meleeno, “Wana somata ii kokaen,

‘Israel kanageso mobu! Anutunon motoongo ananaa Ponana kolooja. Bensakon iwoi monnon qaago.

30 Kawaajon uugabaga, unaga, roromongoga ano ku-usunga kuuya, iikanon mono Pon Anutuga uunon jopagon mun laligowa.’

31 *“(Jojoban qaa iikawaa alia ii kokaen,

‘Geenga jopagon aonkejani, iikaanadeen mono ejemba kuuya jopagon onoma laligowa,’

Jojoban qaa monnon mono qaa woi ii mende uruuguja.”

* 12:28: Luuk 10.25-28 * 12:29: Dut 6.4-5 * 12:31: Lew 19.18

³² *Jiisasnon Kana qaawaa boiyyaajon kaen meleenon ijoro, “Boi, gii qaa dindina jejan. Anutunon motoonngo kolooja. Bensakon iwoi monnon qaago. ³³ *Gii uugabaga, momakootoga kuuya ano ku-usunga kuuya, iikanon mono Pon Anutuga uujopagon mun laligowa. Ano geenga jopagon aonkejani, iikaanadeen mono ejemba kuuya jopagon onoma laligowa. Jojopan qaa woi iikanon wana somata koloojao. Ii ten kombagi, iikanon mono siimolon kuuya ano nandun mamatewoo tosia unuuguja.” ³⁴ Kaen ijoro Jiisasnon uuroromongoya moro sokono kokaen ijoro, “Gii Anutuwa bentotonon keumambaa dodowijan.” Kaen amin mori ejemba kuuya yononon Jiisas toroqen qisin mubombaajon kokodundun ama mesaogi. Kian.

Kraist ii kin Deiwidwaa Pona ano gbiliga.

Mat 22.41-46; Luuk 20.41-44

³⁵ Jiisasnon jiwowon jigonon nama Buna qaa kuma onoma kokaen qisin onono, “Kraistnon kin Deiwidwaa gbiliga kolooji, kana qaawaa boi yononon qaa ii nomaembaajon jenkeju? ³⁶ *Deiwidnon ano Una Toroyanon sololoon muro kokaen jero,

‘Anutunon nama noo Ponna kokaen ijoro: Giinon mono kan noo boro dindinanon rana niinon kaman biiwianon kereuruga riin riitama haamo ama onoma goo kana baaganon ama onomana. Kaman ii kan

* 12:32: Dut 4.35 * 12:33: Hoos 6.6 * 12:36: Ond 110.1

kuuwaatiwaa so mono asamararanonj koi rabaga.’

³⁷ Deiwidnonj anoj kaen jen qata ‘noo Ponja jeja.’ Ponja jen mono nomaen ama iwaa gbiliga kaanagadeen koloona?” Kaen jero ejemba tuunleembe yonononj Jiisaswaa qaayaa siinja moma geja angi. Kianj.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galen meme qaa.

Mat 23.1-36; Luuk 20.45-47

³⁸ Jiisasnonj kuma onoma toroqen kokaen injijoro, “Ono mono kana qaawaa boiya yonoononj galen menj laligowu. Yonononj maleku koriga mouma kema kanj qendeema onombombaaonj momakeju ano maaketnonj me kananonj ejemba injiigi jolongia jewutiwaajonj momakeju.

³⁹ Qamakooli miri jaaqeqeyanonj eu rabombaaonj siinja momakeju ano jejelombanonj dun jaaya iikanonj jegenjegen rabombaaonj momakeju.

⁴⁰ Yonononj malo yonoononj miri iwoi bidaan baagonj analin onomakeju ano qabunagia koloowaatiwaajonj qamakooli koriga koriga qama koolinj totogianonj qenjeju. Kawaajonj Anutunonj qaagia jen tegon ironja uutaga meleeno qagianonj ubaa.” Kianj.

Emba malo mononj nandun honja ano.

Luuk 21.1-4

⁴¹ Jiisasnonj jiwowonj jigononj nandun katapa somataa gematanonj raro ejembanonj monen iikanonj angi kemero uun injiuro. Ejemba qabunja ano esuhinagiawo mamaga yonononj kouma kina monen mamaga angi kemero. ⁴² Angi kemero

malo wanaya mononon kouma soojaakota woi, ii toiya osoga kaanja ano kemero. ⁴³ Jiisasnon ii iima gowokouruta koma horon onoma kokaen injoro, “Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Malo wanaya koi kanon nandun anji, ii mono tosaana kuuya yononon iwoi katapanon angi ke-meji, iikawaa soya uugun anja. ⁴⁴ Kuuya yononon monengia mamaga en onono kitiagadeen an-juto, emba koi kanon mono koroboro laligojiwaa so ilawoilaya kuuya andaboron een totoonkota laligowaa.” Kian.

13

Jiwowon jigonon kondemondéen koloowaa.

Mat 24.1-2; Luuk 21.5-6

¹ Jiisasnon jiwowon jigo mesaon kamaaro gowokouruta yonoononga mononon kokaen ijoro, “Boi iiba! Jigowaa toton uutanon miria miria ii mono damuyawo. Ii jamo somasomatanon men kaiterenon menjerenogogita awaasari nanja.”

² Jiisasnon ii moma qaa kokaen meleeno, “Jigowaa toton uutanon miri somata waangiawo kuuya koi inijanto, ii mono kondeengi miriwaa jamo mon ii jamo mombaa qaganon mende ewaato, qeqelala qen saoyagadeen ewaa.”

Kakasililin ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Luuk 21.7-19

³ Kaen jero Oil gere baananon uma leegen endu jiwowon jigonon nanoti, ii iima ragi. Iikanon rama Piito, Jeims, Jon ano Andruu yononon Jiisas iyanagadeen horon kokaen qisin mugi, ⁴ “Boi, qaa

jejanj, iikawaa honja mono naa kambanon asugi-waa ano iwoi kuuya ii kanain asugidaborowaati, iikawaa aiweseyanon mono nomaen asugiwaa? Ii saanon jena mobonja.”

⁵ Kaen qisin mugi kanain kokaen injoro, “Monon angomokolon ano jinjaun qen kembubotiwaajon mono galengia men aon laligowu.

⁶ “Ejemba mamaganon asugin noo qananon kokaen jewuya, ‘Niinon Kraist koloojen.’ Kaen jen ejemba mamaga tiligon onombuya. ⁷ Ono manjawaa bujuya ano otona kolooro momake-buya. Ii moma jenengia mende oronkeba. Iwoi kaanja ii walagadeen koloowaatiwaa je-jeta. Ii koloowaato, namowaa kambananon mono iikanondeen uulanawo mende tegowaa. ⁸ Kantri monon kantri mon unuwombaajon waabuya. Ejemba tuun monon tuun mon yonowo aron qen aowombaajon waabuya. Balonja balonja kanon nan somasomata men namo qonjoma meleeno kemenkebaa. Kaanagadeen bodi gomaña gomaña asugin en ubaa. Iwoi kaanja ii emba korowonon masu kanain ununkejiwaa so. Namowaa kambananon mono iikawaa so kanaid-aboromambaajon ambaa.

⁹ * “Kaen koloowaato, ono galengia awaagadeen men aon laligowu. Ejembanon ono horon qaa Jakeyanon onooma qamakooli mirigianon qaa gawon men koobinon unuwuya. Tosianon noojon ama unuangi kantria kantria yonoo eja pon ano gawana yonoo jaasewangianon nambuya. Kaen nama noo kania nañgon jegi

* **13:9:** Mat 10.17-20; Luuk 12.11-12

mobuya. ¹⁰ Oligaa Bun̄a koi mono waladeen namonon kantria kantria kuuya yonoojon jen seidaborogigo namowaa kambananon iikawaa gematanon tegowaa. ¹¹ Horon unuama qaa jakeyanon onoongi nambuti, kamban iikanon qaa nomaen jewonagati, iikawaa majakakaya ii waladeen mende mobu. Un̄a Toroyanon aua iikanondeen qaa onombaati, mono ii jewu. Onoangiaa uugiaajon qaa mende jewuto, Un̄a Toroyanon mono uugia sololoooro qaa jewuya. ¹² Uumeleembaa motoya monon daremun̄a uuta meleenotiwaajon ama ii memelolo mero qaa jakeyanon oongi qegi komuwaa. Kaanagadeen ama monon meraboraana memelolo mero komuwaa ano meraboraana yononon nemun̄manurugia qetama onoma jegi unugi komuwuya. ¹³ *Kantria kantria yononon noo qanaajon ama kazi ama onongi laligowuyato, monon kaparan koma kotiin bon qen nama laligoro namowaa kambananon tegowaati, iinon mono oyanboyon bun̄a qen aowaa.” Kian.

Jerusalem sitiwaa kondemondeen uuduudu-uyawo

Mat 24.15-28; Luuk 21.20-24

¹⁴ * “Kanagen tosonian kan kondemondeen ama iwoi angonjorayawo jigonon mende aambaa so ii alatanon angi nano iibuti, kamban iikanon Judia prowinsnon laligowuti, ononon mono misingon horon baananon kembu. Qaa koi weengowaati, iinon mono saanon geja ama moma kotowa.

* **13:13:** Mat 10.22 * **13:14:** Dan 9.27; 11.31; 12.11

15 *Miri kosianon sombenon laligowaati, iinon mono kamaan iwoiya memambaajon miri uutanon mende uba. 16 Gawonon kema laligowaati, iinon mono kaanagadeen malekuya memambaajon eleema mirinon mende kema. 17 Yei! Emba korowo ano merabora ajunon yononon kaman iikanon nomaen uulanawo kembuyaga. 18 Kawaajon iwoi ii kon haamo kamananon mende koloowaatiwaajon qama koolinkebu. 19 *Kaman iikanon kakasililin jekania boorongia koloowaa. Kakasililin soya kaana ii wala eenanon kaman mongen mende koloon ero. Anutunon iwoi kuuya mokooroti, kaman iikanondeen kanain kaman kokaamba laligon waama kaman biiwianon mon mende kolooro. Wala eenanon mende kolooro ano kanagen kaman monnon mende koloowaa. Kawaajon mono qama koolin laligonkebu. 20 Ponon konajilin kaman ii mende men torinagati een, ejemba kuuyanon mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyanajon meweengon ononoti, iyonoojon ama ween iikawaa jangoya ii men toriwaa.

21 “Kaman iikanon kokaen jewuya, ‘Mobu! Kraistnon koi laligoja,’ ano ‘Iibu! Hamoqege Toy-anon endu nanja.’ Monnon kaen jewaati een, ii mono mende moma laariwu. 22 Ii kokaembaajon: Hamoqege toya qolonmolongoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugin angoletto ano aiwese jaamorota megilombuya. Kaen letongi Anutunon ejemba iyanajon meweengon ononoti,

* 13:15: Luuk 17.31 * 13:19: Dan 12.1; Ais 7.14

ii kaanagadeen enkalolon men onombutiwaa angobato men kaparan kongi jinjaun qewubo. Ononon galengia awaagadeen men aon laligogi ii amamaawuyaga. ²³ Niinon iwoi kuuya ii mende kolooro waladeen kuuya injowe moju. Ii wala jejenywaajon ii mono uuwombogianon ama galengia men aon laligowu.” Kian.

Siwe gomambaa Eja honan on asugiwaa.

Mat 24.29-31; Luuk 21.25-28

²⁴ * “Kakasililin ii tegoro kamban iikanondeen ween jaayanon injan kono koinon umun kombaa. ²⁵ * Sengelao yononon sombinonga tegon kamaawuya ano sombinon utugoro iikawaa ilawoila ii raragia mesaon enkalolon angi soowaa. ²⁶ * Kamban iikanon Siwe gomambaa Eja hona iinon koosu qaganon karo iibuya. Ku-usuna somatanon sakondindinawo asuganon asugiro asamararanga iibuya. ²⁷ Kan Siwe gajobauruta wasin onono yononon ejemba Anutunon iyanajon meweengon ononoti, ii balon goraaya leele, eugen emugen iikanondeen kopepereen onobuya.” Kian.

Noron gerewaa sareqaa

Mat 24.32-35; Luuk 21.29-33

²⁸ “Ono mono noron gere iima tania romongon sareqaa koi mobu. Borianon apuyawo kolooro sengia longogi ii iima moma kokaen jenkeju, ‘Ween kamban dodowija.’ ²⁹ Ononon kaanideen aiwese iikawaa so kolooro iima moma asarin

* **13:24:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12 * **13:25:**

Ais 34.4; Joel 2.10; Ais 6.13 * **13:26:** Dan 7.13; Ais 1.7

mono kania kokaen jewu, 'Jiisasnon mono na-gunonj dodowija.' ³⁰ Niinonj qaa hona monj kokaen injijowe mobu: Ejemba koi kete namononj laligo-juti, iyonononj mende komugi iwoi kuuya jejenj, ii mono iyonoo laaligo kambangianonj koloowaa ³¹ Sombinj ano namo yorononj goronj qewaotato, noo Bunja qaananonj mono mende aliwaa." Kianj.

Jiisas kawaatiwaa kambanja ii monjonj mende moja.

Mat 24.36-44

³² *"Siwe gomambaa Eja honanonj naa kambanonj kawaati, iikawaa weenja me aua kambanja ii monjonj monj mende moja. Siwenonj gajoba yonononj ii mende moju. Anutuwaa Merianonj kaanjadeen ii mende moja. Ama anodeen ii moja. ³³ Naa kambanonj asugiwati, ii mende mojutiwaajonj onononj mono galenj menj aonj uugbiligbili laligowu. ³⁴ *Ii sareqaa kokawaa so eja: Eja monjonj gomanja mesaonj kantri mongenj keno. Kemambaaajonj ama galenjuruta iwoi kuuya jenj kotonj onoma naguwa kiiya meria borogianonj ama usunja onono. Ku-usunja onoma welenqequeuruta motomotoonj gawongia onono. Onoma laligonj nagu galenja kaanagadeen uugbiligbili laligowaatiwaajonj jenj kotonj muro. ³⁵ Miri toyanonj naa kambanonj eleema kawaati, ii mende moju. Mare me gomantiinja ruunanonj kawaa me? Wengeranj suluro kawaa me? Weenj kouro kawaa me? Iikawaa so onjo ii mende mojutiwaajonj ama mono

* **13:32:** Mat 24.36 * **13:34:** Luuk 12.36-38

uugbiligbili laligowu. ³⁶ Ononon gaon egi uu-
lanawo kan kaen mokoloon onombabo. ³⁷ Ono
mono uugbiligbili laligowu. Qaa ii gowokouruna
onoojon jejen, ii kaanagadeen alauruna kuuya
onoojon motoon jejen: Ono mono uugbiligbili
laligowu.” Kian.

14

Jiisas qenin komuwaatiwaajon angonan ang.

Mat 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

¹ *Pasowa kendon* ano bered yiistya qaa
iikawaa kendon toriri. Ween woi tegoro
kanon kanaiwombaa ani jigo gawon galen ano
Kana qaawaa boi yononon ajoroogi. Ajoroon
nomaen mondonin Jiisas oloj men qegi ko-
munaga, iikawaa kania mongama jen gosigi.
² Mongama gosin kokaen jegi, “Ejemba iringia
soono kareña kareña koloowabotiwaajon ii ko-
risoro kendon kambananon ambombaajon ama-
maawon.” Kaen jegi.

*Emba monjon Jiisas apu unkoowagawonon
moro.*

Mat 26.6-13; Jon 12.1-8

³ *Jiisasnon Betani gomanon laligon Saimon
mon manimbaya men solananiroto, iwaa mirinon
uma raro. Iikanon nene nen raro emba monjon
jamo kaaro mon men iwaanon karo. Kaaro ii lalu
lanjonawo qata alabasta iikanon memeta. Ii apu

* **14:1:** Eks 12.1-27 * **14:1:** Kantri qata Iijipt kanon Pombaa
gajobanon sa iima koboön unuuguroti, kendon iikawaa qata Koon
qaanon Pasowa. Eks 12.15 * **14:3:** Luuk 7.37-38

un'koowagawo honja qata naad iikanonj saa qen raro. Iinonj ii sewanja somatanonj menj kanj lalu aroya kotonj apuya Jiisaswaa wananonj qibibirinj moriro. ⁴ Moriro eja ragiti, iyonoononga tosianonj uugia boliro iyangiodeen kokaen amin mogi, “Naad apu ii mono naambaajonj kaenj tiwilaaja?” ⁵ Naad apu kelegawo ii sewanja mewutiwaajonj anagati eenj, saanonj weenj 300:waa tawaya ugunaga. Ii ejemba wanaya onono sokonaga.” Kaen jenj emba ii jenj mugi.

⁶ Jenj mugi Jiisasnonj kokaen injijoro, “Emba koi mono mende jenj mubu. Naambaajonj uuta menj boliju? Iinonj sili awaa ama sororogonj nono sokonja. ⁷ *Ejemba wanaya ii kambanja kambanja batugianonj laligogi awaa ama onombonatiwaajonj moma ii saanonj kambanj so ambuyato, niinonj onjoo batugianonj kambanj so mende laligomanja. ⁸ Iinonj ii iyanjaa nanamemenjaa so ama nonja. Niinonj komuwe ronj koma nombutiwaajonj saanonj waladeen selenonj kelenonj nomorija. ⁹ Niinonj qaa honja monj kokaen injijowe mobu: Oligaa Bunja koi kantri kanonj me kanonj jenj seigi kembati, iikanonj emba koi kanonj iwoi ama nonji, iikawaa bujuya ii kaangadeen jegi seiro iwaajonj romongonj laligowuya.” Kianj.

Juudasnonj Jiisas memelolo menj mumambaa uumotoonj ano.

Mat 26.14-16; Luuk 22.3-6

¹⁰ Gowokouruta 12 yonoononga monj qata Juudas Iskariot iinonj Jiisas memelolo menj mumambaajonj ama jigo gawonj galenj yonoononj keno.

* 14:7: Dut 15.11

11 Yonoononj kema qaaya jero ii moma uugia qeangoro sewanja monej mubombaajonj qaa somongogi. Qaa somongogi Jiisas kambanj mongenj memelolo menj mumambaa kana mongama koko-bimbij qenj laligoro. Kianj.

Jiisasnonj gowoko yonowo Pasowa lama negi.

Mat 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30

12 Bered yiistya qaa iikawaa kendonj weenj mutuyanonj (Siikunenenonj) siligia otaanj pasowa lama monj qenj oonkegi. Kawaajonj Jiisaswaa gowokourutanonj ijogi, “Boi, nono miri dakanonj kema pasowa lama goojonj mozozongonjo newonja? Siinga nomaen eja?”

13 Kaenj ijogi gowokowoita woi kokaen jenj wasinj orono, “Oro Jerusalem sitinonj uri eja monj apu monjonj qindiinj karo mokoloowaota. Mokoloonj ii saanonj otaanj kembao. 14 Keni mirinonj uro iikawaa toya kokaen ijowao, ‘Boinonj kokaen jeja: Saanonj miri uuta monj jenj tegonj nonona iikanonj uma gowokouruna yonowo pasowa lama newonja.’ 15 Kaenj ijori toyanonj miri qaganonj eu uma uuta somata monj qendeema orombaa. Iikanonj dunj rara iwoi mozozongogita raja. Ii qendeema orono iikanonj mono lama qenj oowao.”

16 Kaenj jero gowokowoitanonj mesaonj sitinonj uma Jiisasnonj qaa jeroti, iikawaa so mokoloonj nama lama qenj oonj mozozongori.

17 Gomanj tiiro Jiisasnonj gowokouruta 12 yonowo miri iikanonj kougi. 18 *Kouma uma dunjonj rama nene negi Jiisasnonj kokaen injjoro,

* 14:18: Ond 41.9

“Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Onjoononga mon niwo nene nen raji, iinon mono memelolo men nombaa.”

¹⁹ Kaen injjoro moma uugianon wosobiri moma kanain ana ana qisin mun jegi, “Noojona jew-abo?”

²⁰ Qisin mugi kokaen injjoro, “12 onjoononga mon niwo bered qaannon qendungoji, iinon.

²¹ Siwe gomambaa Eja honanon mono iwaajon qaa oogita ejiwaa so namo mesaon kembaa. Kembaato, memelolo men mubaati, iwaajon ‘Yei wosobiri!’ jen wanjinjingojen. Anutunon mono irona uuta meleema mubaa. Eja ii nemunaa goron uutanonga mende koloonaagati, iikanon mono afaangon munaga.” Kian.

Pombo samon konoga negi.

Mat 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

²² Nene nen rama Jiisasnon bered men kotuegon moton onoma kokaen jero, “Koi neenaa busuna. Ii mono men newu.”

²³ Kaen jen wain qambi men dangisen jen onono kuuyanon qambi iikanonga negi. ²⁴ *Negi kokaen injjoro, “Koi neenaa sana. Koi Anutunon ejemba yonowo soomongo arej ano kotiiwaati-waajon sana maagi ejemba mamaga hamo qen onombaa. ²⁵ Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Niinon wain kasawaa hona kokanon mombo torogon mende nemaña. Kanagen Anutuwaa bentoton uutanon eu ranin jejelomban ambaati, ween iikanon mono wain apu qaita mon ii nemaña.”

* **14:24:** Eks 24.8; Jer 31.31-34

26 Kaen jero korisoro rii qama mesaonj kema Oil gere baanjonj ugi. Kianj.

Piitononj Jiisas qakoombaatiwaa jero.

Mat 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

27 *Uma Jiisasnonj kokaen injoro, “Gejatootoo eja monjonj qaa monj kokaen oorota eja, ‘Niinonj galengia qewe lama tuunjonj deem-buya.’

Iikawaa so onjononj kuuya uugia boliro nomesaonj boratiwuya.

28 *Boratigi nuwuyato, niinonj mono koomunonga waama wala Galili prowinsnonj kema iikanonj asuginj onomaŋa.”

29 Kaen injoro Piitononj kokaen ijoro, “Yonjononj kuuya uugia boliro gomesaonj boratiwuti een, niinonj mono kilenj iikaanj mende amaŋa.”

30 Ijoro Jiisasnonj jero, “Niinonj qaa honj monj kokaen gijowe moba: Kurunonj indinj woi mende qaroginonj kete gomantiinjononj qakooma nona indinj karonj koloowaa.”

31 Kaen jeroto, Piitononj kaparanj koma kotikotii ano, “Boi, kaen qaagoto, nii nugi giwo motoonj komuworagati, ii kilenj niinonj gii mende qakooma gomaŋa.” Gowoko tosaŋa kuuyanonj qaa iikayadeen jegi. Kianj.

Jiisasnonj Gezemane urukisinonj qama kooliro.

Mat 26.36-46; Luuk 22.39-46

32 Kaen aminj moma kema urukisi monj qata Gezemane iikanonj keugi. Keuma gowokouruta kokaen injoro, “Niinonj endu kema qama kooliwe

* 14:27: Zek 13.7 * 14:28: Mat 28.16

onjo mono kamban biiwianon koi rabu.” ³³ Kaen injon Piito, Jeims ano Jon unuama kenji. Kenji Jiisasnon kanain konjilin kanjanawo moro kana boria qetegoro. ³⁴ Kaen ama kokaen injoro, “Noo uunanon mono kondunjkondun koma waajiwaajon ama wosobiri mobe komukomuyawo ama nonja. Ononon mono kokanon rama niwo gbili laligowonja.”

³⁵ Kaen injon anodeen boronja mon toroqen kema simin kuma usugon siimbobolo kambanja ii Manaa jetaa so uuguwaatiwaajon qama kooliro.

³⁶ Qama koolin jero, “Aba Amana, gii iwoi mon mende menj bimbijonkejan. Kawaajon siimbobolowaa qambia koi mono nuamba. Nuana-gati, ii noo siimbaa so qaagoto, mono geengaa uusiinga otaan koloowa.”

³⁷ Kaen jen eleeno gowokouruta karoon yononon gaon egi injiima Piito kokaen ijoro, “Saimon, gii gaon ejan me? Gii aua motoongoda gbili laligomambaajon mende kotiijan me? ³⁸ Uunananon gbili laligowombaa siija momakejonto, selenananon looloria kolooja. Kawaajon angobatonon kamaan unuwabotiwaajon mono qama koolin uugbiligbili laligowu.”

³⁹ Kaen ijoro mombo onomesaon kema qaa iikayadeen mombo jen qama kooliro. ⁴⁰ Qama koolin eleeno jaa lologia bombon mero mombo gaongadeen egi injiio. Gaononga waama qaa meleembom-baajon onopopo qegi.

⁴¹ Jiisasnon keno indin karoon kolooro eleema kan kokaen injoro, “Ono toroqen

haamo men gaongadeen ewombaajon moju me? Mobu! Monjon Siwe gomambaa Eja hona memelolo men muro gawman eja sisiwerowerogiawo yonoo borogianon ubaati, iikawaa aua kambananon mono kan kuuja. Onoo gaon ee kambangia mono tegoja. ⁴² Mono waagi kembon. Mobu! Memelolo men nombaati, iinon mono kosere koi kaja.” Kianj.

Jiisas qelanjin men somongogi.

Mat 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴³ Jiisasnon kaen jen nano iikanondeen gowok-ouruta 12 yonoononga mon qata Juudas iinon tuun mon jeta men onono koug. Jigo gawon galen, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yononon ii wasin onongi manjawaa soo somata ano wasagia men kagi. ⁴⁴ Memelolo memambaa anoti, iinon wala yonowo aiwese qaa kokaen somongon injoro, “Niinon eja buuta kiton nemanati, ii iima ‘Mono ii!’ jen men somongon tororo galen koma kumbu.”

⁴⁵ Kaen jen kan iikanondeen Jiisaswaanon keuma “Oo kokona! (Boina!)” jen buuta kiton nero. ⁴⁶ Kiton nero iima Jiisas qelanjin men somongogi. ⁴⁷ Somongogi kosianon nangiti, iyonoononga monjon manjawaa soo somata horon jigo gawon galen wanaa welenqeqeya qen geja kotogoro kamaaro. ⁴⁸ Jiisas somongogi qaa kokaen injoro, “Nii kikekakasililin ejaga qaagoto, kilen noojon kaen moma manjawaa soo somata ano wasa men noma somongon nombombaajon kaju. ⁴⁹ *Niinon ween so jiwowon jigonon onowo

* **14:49:** Luuk 19.47; 21.37

nama Buṇa qaa kuma oṇoma laligowe mende nonḡito, iwoi koi mono Buṇa Terewaa qaayanon honḡawo koloowaatiwaajon kolooja. ⁵⁰ Jiisas somongogi gowoko yononon kuuya Jiisas mesaon boratin onon koma kenḡi. Kianḡ.

Sagbili monnon onon koma keno.

⁵¹ Eja gbaworo monnon opoqiisia taana kokosiin Jiisaswaa gematanon otaan keno. Opoya tosia mende mouma keno ii metaqetatan meḡi. ⁵² Mewombaaajon amamaan opoqiisia qetegogi lalan onon koma keno. Kianḡ.

Jigowaa jotamemeya yononon Jiisaswaa qaa gawon meḡi.

Mat 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵³ Jiisas somongon wama jigo gawon galen wanḡaa jinḡaron mirinon kenḡi. Kenḡi jigo gawon galen kuuya, kantriwaa jotamemeya ano Kana qaawaa boi yononon iikanon kema ajoroogi. ⁵⁴ Kenḡi Piitonon sigensigen onotaan jigo gawon galen wanḡaa jinḡaron mirinon keuma miriaa kiropo uutanon uro. Uma welenqeḡe eja yonoo batugianon gere kosianon rama konano. ⁵⁵ Kaen raroto, jigo gawon galen ano jigo kaunsol tuun yononon Jiisaswaa selenon kuukuu qaa nomaen jeḡ nanḡonin qeḡi komuwaatiwaajon jeḡ mongangito, iikawaa kania mon mende mokoloogi. ⁵⁶ Mongama nama mamaganon qaa qolonmolongoya selianon kuun nanḡon jeḡito, qaagianon kania motoonggo mende kolooro.

⁵⁷ Kaen anḡi tosianon waama nama qaa qolonmolongoya selianon kuun nanḡon kokaen

jegi, ⁵⁸ * “Iinon kokaen jero monin, ‘Niinon ji-wowon jigo boronon memeta koi kondeembe namonon kamaaro ween karoombaa uutanon jigo qaita mon boronon memeta qaago ii men waama kuumana.” ’ ⁵⁹ Kaen jegito, kilen qaagianon kania motoongo mende kolooro.

⁶⁰ Kaen mende kolooro jigo gawon galen wananon waama jaasewan qen onoma nama Jisas qisin mun kokaen ijoro, “Yononon goo sel-eganon qaa kuun nanjojuti, iikawaa kitia mon jewaga me qaago?”

⁶¹ Kaen ijoro iwoi bologa mon mende anoto, kilen kitia mon mende meleema qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawon galen wananon mombo kokaen qisin muro, “Anutu mepeseen mumakejoni, gii iwaa Meria Kraist koloojan me qaago?”

⁶² * Qisin muro “Oon” jen kokaen injoro, “Siwe gomambaa Eja honanon mono ku-usun Toyaa boro dindinanon rama era sombimbaa koosu qaganon kamaaro iibuya.”

⁶³ Qaa ii injoro jigo gawon galen wananon malekuya menjurama kokaen jero, “Yei, mangaa siita! Tosianon qaaya nangowutiwaajon mombo mende qisin onombona. ⁶⁴ * Anutu mepaegoji, ii mono onjoangio modaboroju. Kawaaon mono onjo nomaen moju?” Kaen jero yononon ku-uya Jiisas koomuwaa buna koloowaatiwaajon jen tegogi.

⁶⁵ Kaen jen tegon tosanon kanain sulaapan qen jaasewana esuun boro kuma qen kokaen ijogi,

* 14:58: Jon 2.19 * 14:62: Dan 7.13 * 14:64: Lew 24.16

“Moronon guji, ii saanon jena mobonɔ.” Jigowaa kiropo galen (sikiriti) yononon kaanagadeen Jisas men urunanon qetaaligi. Kian.

Piitonon Jiisas qakoono.

Mat 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

⁶⁶ Kamban iikanon Piitonon kiropo uutanon sombenon laligoro. Emu laligoro jigo gawon galen wanɔa welenqeɛ emba monon iikanon kouro. ⁶⁷ Kouma Piitonon gere konama nano iigigiin kokaen jero, “Gii mono kaanagadeen Nazaret eja Jiisaswo laligona.”

⁶⁸ Kaen jeroto, Piitonon qakooma kokaen jero, “Qaa jejanɪ, ii kondanjen.” Kaen jen kiropo naguyanon kemen nano kuru qaro.

⁶⁹ Nagunon kemero welenqeɛ emba monon ii iikanon mombo iima eja kosianon nanɓiti, ii kanain kokaen injoro, “Eja koi kanon mono yonoononga mon kolooja.”

⁷⁰ Kaen injoroto, iinon mombo qakoono. Qakoono kamban boronɔ mon tegoro eja kosianon nanɓiti, iyononon mombo Piitowaajon kokaen jegi, “Giinon Galili ejaga mon koloojaniwaajon mono honanon iyonoononga mon koloojan.”

⁷¹ Ii moma kanain anɔ qasuaan aon jopangon jen kotiin jero, “Eja qaaya jejuti, niinon ii mende moma mujen. Qaa qolon-molonɓoya jewenagati een, Anutunon mono ironɔ meleema nomba.”

⁷² Kaen jen nano iikanondeen kurunon qaro indin woi kolooro. Kurunon qaro Jiisasnon qaa kokaen ijoroti, Piitonon ii romonɓoro, “Giinon

indin karoon qakooma nona kurunon qaró indin woi koloowaa.” Qaa ii romonjon wosoya jumambaajon ano silama saaro. Kianj.

15

Jiisasnon gawana Pailotwaa jaanon nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jon 18.28-38

¹ Gomanj ano amandiinon jigo gawon galen, kantriwaa jotamemeya (70), ano Kana qaawaa boi ano jigo kaunsol kuuya yononon qaa jake uutaa ajoajoroo ama Jiisaswaa qaa jen tegogi. Jen tegogi Jiisas somonjon wama kema gawana Pailotwaa boronon angi. ² Room gawana iinon Jiisas kokaen qisin muro, “Onanon, gii Juuda yonoo kingia koloojan me qaago?” Qisin muro Jiisasnon meleema ijoro, “Mono geengo jejani, kaen.”

³ Jigo gawon galen yononon qaa mamaga Jiisaswaa selianon kuun jegi. ⁴ Jegi Pailotnon Jiisas mombo qisin mun ijoro, “Moba! Yononon qaa mamaga goo seleganon kuun jejuti, giinon iikawaa kitia mon jewaga me qaago?”

⁵ Kaen ijoroto, Jiisasnon bologa mon mende anoto, kilen qaa kitia mombo mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananon walingoro. Kianj.

Pailotnon Jiisas komuwaatiwaa jen tegoro.

Mat 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

⁶ Gbani so pasowa kendon kambananon gawananon kapuare mirinonga eja mon qata gama qisigiti, ii silia otaan isama onomakegi. ⁷ Kamban iikanon eja mon qata Barabas ii kapuare mirinon raro. Iinon kikekakasililin

eja tosaana yonowo karen gilin eja mon qegi komuroti, iikawaajon kapuare mirinon onjongi.

⁸ Kaen angi kanageso yononon gawanawaa jinkaron miri sombenanon eu uma nama kanain ama laligorotiwaa so ambaatiwaajon qisin mugi.

⁹ Qisin mugi meleema kokaen injoro, “Niinon Juuda onoo kingiaga isambe kamaawaatiwaajon moju me?” ¹⁰ Jigo gawon galen yononon Jiisaswaajon goronooso mogitiwaajon ama ii gawanawaa boronon onongi. Ii moma siingia momambaajon kaen qisin onono.

¹¹ Qisin onono jigo gawon galen yononon ejemba tuun uukuukuu men onoma kokaen jegi, “Jiisas mesaon Barabas isamba! Mono kaen qisin mubu.” ¹² Kaen jegi mombo meleema qisin onono, “Kaen jejutiwaajon Juuda onoo kingia qata kaen qamakejuti, niinon mono ii nomaen ama mubenaga?”

¹³ Kaen qisin onono mombo qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!”

¹⁴ Kaen qagi Pailotnon kokaen injoro, “Ii naam-baajon? Iinon mono naa bologa ano?” Kaen jeroto, yononon ii moma kaparan koma toro-qen qa gigilaan kokaen qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!”

¹⁵ Kaen qagi Pailotnon ejemba tuun somata siingiaa so amambaajon moma Barabas isama onono kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonon qeyayagon qegi. Kaen qegi maripoonon qewuti-waajon ii Room manjaqeqe eja yonoo borogianon ano. Kian.

Jiisas kungulolopo ama mugi.

Mat 27.27-31; Jon 19.2-3

¹⁶ Manjaqege eja yononon Jiisas wama kema gawanawaa jin-karon miriwaa kiropo uutanon keugi. Keuma manjaqege tuun somata kuuya horon onongi iikanon kagi. ¹⁷ Kan maleku osoga nezongbala ii Jiisaswaa selianon mouma mun soman kasa lipima ila kaanja wananon kongi kemero. ¹⁸ Kaen kemero kanain waeya men jolona jegi, “Oowe oowe! Juuda yonoo kin pongia, oowe!” ¹⁹ Qaqatete kaen ama jegi bowonon wananon qen sulaapan qen simin kuma mun usugon mepeqepesee qolonmolongoya men mugi. ²⁰ Mepaqepae kaen ama mudaboron maleku osoga nezongbala ii qetegon iyanaa sele esu mouma mun maripoonon qewombaajon wama kenji. Kian.

Jiisas maripoonon qegi.

Mat 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

²¹ *Kema kana somatanon eja mon qata Saimon mokoloogi. Iinon Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga ano Aleksander ano Ruufus yoroo mangaraga. Iinon gawononga kouro kuun mugi Jiisaswaanon maripoon men angoro. ²² Jiisas kaen wama goman mon qata Golgota ii ananaa qaanon Wansii, iikanon kema keugi. ²³ Keuma wain apu ano marasin qata mor ii mindirin melokanjing mugito, Jiisasnon ii togoro. ²⁴ *Togoro nama maripoonon qegi. Qegi nano kiawen megi

* 15:21: Room 16.13 * 15:24: Ond 22.18

jangoya kolooro Jiisaswaa sele esuya motomotoon batugianon iikawaa so mendeema megì.
²⁵ Gomaamba 9 kilok iikanon maripoonon qegi.
²⁶ Maripoonon qen wananon eu qegitiwaa kania kokaen oon qegi, “Juuda yonoo kin pongiaga koi.” ²⁷ Kikekakasililin eja woi kaanagadeen iwo maripoonon urugi. Mon boro dindinanon mon qanianon leele kaen urugi. ²⁸ * (Anutuwaa Bun Terenon qaa kokaen oogita eja, “Ii gosin kikekakasililin eja kaanja romongon yonoo batugianon angi.” Qaa iikaen kanon honawo kolooro.)

²⁹ * Ejemba uugun kema kan kungulolopo ama lukukuun mun wambelaan kokaen jegi, “Yei! Gii mono jiwowon jigo saanon kondeena namonon kamaaro ween karoombaa uutanon mombo metaama kuumambaajon jena. Oo, gii eja awaa soro! ³⁰ Mono geenga ilaan aon maripoononga kamaawa.”

³¹ Jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon kaanagadeen batugianon mepaqepae ama mun jegi, “Tosiaga ilaan onoma laligoroto, iyan ilaan aomambaajon amamaaja. ³² Iinon Hamoqege Toya Kraist ano Israelwaa kin kolooji een, mono keteda koi maripoononga kamaaro iima ii moma laariwonaga.” Kaen jegi.

Eja iwo maripoonon urugiti, iyoronon kaanagadeen uuqege qaa tokoronkota jen muri. Kian.

Jiisasnon komuro.

Mat 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

* **15:28:** Ais 53.12 * **15:29:** Ond 22.7; 109.25; Maak 14.58; Jon 2.19

³³ Ween biiwia 12 kilok kolooro iikanon goman kuuya pangaman men sokoma ero kema aua ka-roombaa so kolooro. ³⁴ *Jiisasnon 3 kilok iikanon anaa qaanon kokaen qa somata qaro, “Eeli eeli lama sabaktani?” Ii ananaa qaanon: Anutuna, Anutuna mono naambaajon gema nujan?

³⁵ Kaen qaro eja kosianon nangiti, iyonoononga tosanon ii moma jegi, “Mobu! Mono Elai-jawaajon qaja.” ³⁶ *Yonoononga monon bobogarin kema momondo mon suun taniheen ii men wain apu aasonawonon qendungon gere goron kitianon somongon sulun Jiisaswaa buu susuyanon eu ano nero jero, “Mono mesaogi anodeen namba. Elaijanon kan motogoro kamaawaa me qaago, mono ii iibonja.”

³⁷ Kaen angi Jiisasnon qa somata qama wosoya goron qero komuro.

³⁸ *Komuro iikanondeen jiwowon jigowaa uutanon opo nanoti, iikanon mono eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro. ³⁹ Kawali galenon maripoon jaasewan qen nama Jiisasnon wosoya goron qero komuroti, ii iima kokaen jero, “Eja koi kanon mono onanon Anutuwa meriaga kolooja.”

⁴⁰ *Emba tosanon kaanagadeen sigensigen nama iwoi ii iigi. Yonoo batugianon Maria Magdalaga ano Maria Jeims dubaya ano Jooses yoroo nemungara ano Salome yononon motoon nangi. ⁴¹ Yononon Jiisasnon Galili prowinsnon

* **15:34:** Ond 22.1 * **15:36:** Ond 69.21 * **15:38:** Eks 26.31-33

* **15:40:** Luuk 8.2-3

laligoro iikanonj ii otaanj welenj qenj munj laligogi. Kaanagadeenj emba tosaanja mamaga Jiisaswo Jerusalem sitinonj uma kagiti, iyonononj kaanjadeenj kosianonj nangi. Kianj.

Jiisaswaa qamoya ronj kongi.

Mat 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

⁴² Sabat kendonj rarawaajonj iwoi mozozongogi Sabat kendononj kanaimambaajonj dodowiro mare koloonj karo. ⁴³ Nemungawonj iikanonj Arimatia toya, eja waanawo qata Joosef iinonj karo. Iinonj kaanagadeenj Anutu bentotombaa honja koloowaatiwaajonj mamboma laligoro. Iinonj Juuda yonoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya monj koloonj Sabat kendononj kanaimambaa anotiwaajonj ama toroko yakarinj Pailotwaanonj kema Jiisaswaa qamoya memambaajonj qisiro. ⁴⁴ Qisiro “Onanonj komuja me qaago?” jenj romonjonj kawali galenja jero karo “Jiisasnonj kambanj koriga me toroga komuja,” jenj qisinj muro. ⁴⁵ Qisinj muro buju qaaya moma Jiisaswaa qamoya Joosef jenj tegonj muro. ⁴⁶ Jenj tegonj muro opo taanja sewanja menj kema qamoya maripoononga qetegonj menj kamaanj opononj esuuro. Esuunj menj qasirinonj kema jamo kobaa uroroogi dunj eroti, iikanonj ano. Ama jamo somata monj metano kobaa qaa oota konganji. ⁴⁷ Dakanonj anoti, ii Maria Magdalaga ano Maria Jooseswaa nemunja yorononj nama iiri. Kianj.

16

Jiisasnoŋ koomunonga waaro.

Mat 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendonŋ rafi tegoro iikanonŋ Maria Magdalaga, Maria Jeimswaa nemuŋa ano Salome yonononŋ “Jiisaswaa qamoya kema moriwoŋa,” jen jiniŋ marae unkoowagawo sewana megi. ² Men en Sonda umugawodeenŋ waama gomanŋ ano weenŋ jilinŋjolanŋ kouro qasirinonŋ kenŋi. ³ Kema aminŋ moma jegi, “Qasiriwaa qaa ootanonŋ jamo somata rafi, ii mono morononŋ qetambaa?” ⁴ Kaen jen ugi keno iigi: Jamo somata qatawo ii mono qetanŋi kema ero. ⁵ Qasiriwaa jamo qaa oota kaen aantama nano uutanonŋ ugi. Ugi dindingiaaŋen eja gbaworo monŋ malekuya koriga taana raro iigi. Kaen iima mamaga awawaligi.

⁶ Awawaligito, kokaen injoro, “Mono toroko mende mobu. Ono Nazaret eja Jiisaswaajon monŋanŋu. Ii maripoononŋ qegito, iinonŋ mono gbilinŋ waaja. Kawaajonŋ koi mende eja. Ibu! Duŋa koi, iikanonŋ sulugi ero. ⁷ *Kawaajonŋ mono kema Piito ano gowokouruta kuuya buju kokaen injowu, ‘Iinonŋ mono jeta menŋ onoma waladeenŋ Galili prowinsnoŋ kembaa. Ono kaanagadeenŋ iikanonŋ kema qaaya jerotiwaa so ii ibu.’”

⁸ Kaen injoro aarunŋ jenengia ororo jamo ootanonga kamaanŋ bobogariŋ kenŋi. Sombugia mogitiwaajonŋ qaa monŋ mende jegito, qaagia bogoro. Kianŋ.

* **16:7:** Mat 26.32; Maak 14.28

Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaanonoŋ asugiro.
Mat 28.9-10; Jon 20.11-18

⁹ Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaa uutanonŋa omejiilan 7 onotaaro laligoro. Jiisasnoŋ koomunonŋa waama Sonda gomaamba amandiinonŋ wala Maria ii asugin muro.

¹⁰ Asugin muro alaurutanonŋ Jiisaswo laligon kouma kamban iikanonŋ jingenŋ qama saagiti, Marianonŋ mono iyonoononŋ kema bujuya injjoro.

¹¹ Injjoroto, Jiisasnoŋ gbilin laligoro Marianonŋ iiroti, ii mende moma laarigi. Kian.

Jiisasnoŋ alawoita yoroononŋ asugiro.

Luuk 24.13-35

¹² Kawaa gematanonŋ alawoitanoŋ Jerusalem siti mesaonŋ gomanŋ mononŋ kembojonŋ kananonŋ keni Jiisasnoŋ kaitania meleema asugin orono.

¹³ Yorononŋ kaanagadeenŋ kema bujuya ii alauruta injjorito, yonononŋ ii kaanagadeenŋ mende moma laarigi. Kian.

Jiisasnoŋ gowokouruta asugin onono.

Mat 28.16-20; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo

1.6-8

¹⁴ Kanagenŋ gowokouruta 11 yonononŋ ajoroonŋ nene nenŋ ragi yonoononŋ kaanagadeenŋ asugiro. Asugin uugia kotiirotiwaajonŋ temboma koomunonŋa waaro iigiti, iinonŋ bujuya injjogi ii mende moma laarigitiwaajonŋ ii jenŋ onono.

¹⁵ *Jiisasnoŋ kokaenŋ injjoro, “Ono mono kantri so kema gomaŋa gomaŋa liligonŋ ejemba laligonŋ kenjutiwaa so Oligaa Buŋana jenŋ asarigi mobu.

¹⁶ Monjonŋ Anutu moma laariro oomulu men

* **16:15:** Apo 1.8

mugi uuta meleembaati, iinon mono letoma Siwewaa buŋa koloowaa. Monon mende moma laarin yangisen laligowaati, Anutunon mono iwaa qaa jen tegoro gere siawaa buŋa koloowaa. ¹⁷ Moma laarin noma laligowuti, ii aiwese men onombe kaniagia kokaen koloowaa: Yononon noo qanon omejiilan onotaawuya. Kantri tosia yonoonon qaa jen laligowuya. ¹⁸ Mokolen borogianon men metaambuya. Nomben warabe apu iwoi negi iikanon mono mende men bolin onombaa. Borogia ji ejemba qagianon angi qeangowuya.” Kian.

Jiisasnon Siwe gomanon uro.

Luuk 24.50-53; Apo 1.9-11

¹⁹ *Pon Jiisasnon qaaya kaen injoro Anutunon wano Siwenon uma Anutuwaa boro dindinanon rama laligoja. ²⁰ Eu laligojato, gowokourutanon mesaon goman balon so kema Buŋa qaaya jen sein laligogi. Kaen laligogi Ponon yonowo gawon men inaan onono angoletto asugiro qaagianon kotiitiro. Kian.

* **16:19:** Apo 1.9-11

**Uumeleembaa Bunja Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47